

Effektundersøgelse

Redegørelse

Effektundersøgelse

Redegørelse

2004

Indhold

Effektundersøgelse

© 2004 Danmarks Evalueringsinstitut

Trykt hos Vester Kopi

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

Bemærk:

Danmarks Evalueringsinstitut anvender nyt komma.

Bestilles hos:

Danmark.dk's netboghandel

Telefon 1881

www.danmark.dk/netboghandel

ISBN 87-7958-136-6

1	Indledning	3
1.1	Formål	3
1.2	Evalueringer i effektundersøgelsen	3
1.3	Redegørelsens kilder	3
1.4	Projektorganisering	3
1.5	Redegørelsens opbygning	3
2	Resumé	5
3	Metode til effektundersøgelse	7
3.1	Overvejelser om begrebet effekt	7
3.1.1	Definition og begrænsninger	8
3.2	Udvælgelse af evalueringer	9
3.2.1	Begrundelser for valg og fravalg	9
3.3	Anvendte metoder	10
3.3.1	Kortlægning af anbefalinger	11
3.3.2	Anden forundersøgelse	11
3.3.3	Interview med centralt placerede personer	11
3.3.4	Opgaven udført af et konsulentfirma	12
3.3.5	Spørgeskemaundersøgelse	12
3.3.6	Interview	13
3.3.7	Spredningsundersøgelse	14
4	Effekter af evalueringerne	17
4.1	Basisuddannelserne	17
4.1.1	Effekten vurderet i spørgeskemabesvarelser	17
4.1.2	Effekten vurderet ved interview	18
4.1.3	Effekten af evalueringens forskellige elementer	19
4.2	Historie i det almene gymnasium	19
4.2.1	Effekten vurderet ved spørgeskemabesvarelser	19
4.2.2	Effekten vurderet ved interview	20
4.2.3	Effekten af evalueringens forskellige elementer	21
4.3	Fysik i det almene gymnasium	21
4.3.1	Effekten vurderet ved spørgeskemabesvarelser	21
4.3.2	Effekten vurderet ved interview	22
4.3.3	Effekten af evalueringens forskellige elementer	22
4.3.4	Effekten set af fagkonsulenter og repræsentanter fra de faglige foreninger	23
4.4	Hhx og htx	23
4.4.1	Effekten vurderet ved spørgeskemabesvarelser	23
4.4.2	Effekten vurderet ved interview	24
4.4.3	Effekter af evalueringens forskellige elementer	24
4.4.4	Effekten set af de hhx- og htx-ansvarlige fra Undervisningsministeriet	25
4.5	Spredningsundersøgelsen	25
4.6	Opsamling	27

5	Konsekvenser for EVA's praksis	29
6	Fremtidige perspektiver	35
6.1	Overvejelser om effektundersøgelser i fremtiden	35
7	Epilog: effekter af evaluering – en relativisering	37
7.1	Innledning	37
7.2	Effekter av utdanningsevalueringer – hva vet vi?	37
7.3	Effektevalueringer – andre mulige perspektiv	39
7.4	Avslutning	41
7.5	Referanser	41
	Appendiks A: Svarprocenter i spørgeskemaundersøgelsen	43
	Appendiks B: Akkumulering af spørgeskemabesvarelser	45

Effektundersøgelsen er blevet gennemført som et led i Danmarks Evalueringsinstituts (EVA) handlingsplan 2002 og var motiveret af et ønske fra bl.a. EVA's repræsentantskab om at undersøge effekterne af EVA's evalueringer. Denne redegørelse præsenterer effektundersøgelsen og dens resultater.

1.1 Formål

Effektundersøgelsen er et metodeudviklingsprojekt der har til formål:

- at udvikle og teste en metode til effektvurdering af EVA's evalueringer og på baggrund heraf
- at vurdere muligheden for at udvikle et koncept for fremtidige effektundersøgelser der gennemføres efter et turnusprincip, fx hver 3.-4. år
- at undersøge forhold i evalueringsprocessen og evalueringernes anbefalinger der fremmer eller hæmmer modtagernes muligheder eller motivation for opfølgning, og herud fra
- at give anbefalinger til forbedring af EVA's evalueringer for at øge deres effekt.

1.2 Evalueringer i effektundersøgelsen

Fire evalueringer er udvalgt til at indgå i effektundersøgelsen. Evalueringerne er alle fra EVA's første handlingsplan fra 2000. De fire evalueringer er:

- evalueringen af basisuddannelserne på Roskilde Universitetscenter (RUC) og Aalborg Universitet (AAU)
- evalueringen af fysik i det almene gymnasium
- evalueringen af historie i det almene gymnasium
- evalueringen af overgange fra hhx til htx til videregående uddannelse.

I kapitel 3 begrundes udvælgelsen af evalueringer nærmere.

1.3 Redegørelsens kilder

Denne redegørelse bygger på flere kilder i form af analyser, interview og spørgeskemaundersøgelser som præsenteres i kapitel 3. Her skal det blot bemærkes at hovedkilderne består af en analyse foretaget af konsulentfirmaet tns-gallup med fokus på effekten af de udvalgte evalueringer og en spørgeskemaundersøgelse gennemført af EVA om spredningseffekten på hhx-området. Resultaterne fra begge analyser præsenteres i denne redegørelse.

1.4 Projektorganisering

Effektundersøgelsen er gennemført af en projektgruppe som har bestået af evalueringskonsulenterne Morten Due (koordinator), Inge Enroth og Vicki Facius.

1.5 Redegørelsens opbygning

Kapitel 2 er et resumé af redegørelsens væsentligste problemstillinger og konklusioner.

Kapitel 3 indeholder metodeovervejelser og -beskrivelser og overvejelser over effektbegrebet.

Kapitel 4 gengiver vurderinger af effekter som de er oplevet af deltagere i effektundersøgelsen der er indgået i eller har kendskab til de fire evalueringer.

Kapitel 5 præsenterer en række forhold som deltagerne i effektundersøgelsen har peget på som betydende for effekten af evalueringerne.

Kapitel 6 indeholder overvejelser om fremtidige effektundersøgelser.

Kapitel 7 indeholder en epilog skrevet af evalueringsforskeren Bjørn Stensaker efter effektundersøgelsen var afsluttet. I epilogen bliver effektundersøgelsen sat ind i et bredere perspektiv, og effektundersøgelsens resultater sammenlignet med resultater fra lignende undersøgelser.

Denne effektundersøgelse er et metodeudviklingsprojekt. Formålet med undersøgelsen er dels at udvikle og teste en metode for effektvurdering af EVA's evalueringer og vurdere muligheden for at udvikle et koncept for fremtidige effektundersøgelser, dels at undersøge forhold i evalueringsproces og -resultat der fremmer eller hæmmer modtagernes muligheder eller motivation for opfølgning, og herudfra give anbefalinger til forbedring af EVA's evalueringer for at øge deres effekt.

For at opfylde formålet er der undersøgt effekter af fire evalueringer fra EVA's handlingsplan 2000. Det drejer sig om evalueringen af overgange fra hhx og htx til videregående uddannelse, evalueringerne af henholdsvis historie og fysik i det almene gymnasium og evalueringen af basisuddannelserne på RUC og AAU.

Oplevet effekt

I effektundersøgelsen defineres effekt som den oplevede effekt. Det godtages som effekt hvis en eller flere deltagere oplever at evalueringen, herunder evalueringsproces, rapport og anbefalinger:

- har været med til at sætte refleksion og diskussion i gang
- har ført til konkrete handlinger.

Effekter mest i form af refleksion og dialog

Effektundersøgelsen viser at evalueringernes største effekt er at de er med til at sætte dialog og refleksion i gang på institutionerne, mens deltagerne i mindre grad har oplevet at evalueringerne fører til konkrete handlinger.

Det varierer dog fra evaluering til evaluering i hvor stor grad deltagerne oplever en effekt. Den oplevede effekt er størst på htx og hhx, mindre på basisuddannelserne – dog højere på RUC end på AAU – og mindst blandt deltagerne i fysik- og historieevalueringerne. Evalueringerne er også med til at synliggøre og dokumentere en lang række forhold på institutionerne og uddannelserne. Især centralt placerede parter i Undervisningsministeriet giver udtryk for at evalueringsrapporterne er anvendelige til at få viden om uddannelserne.

De fundne effektresultater er i store træk i overensstemmelse med hvad andre effektundersøgelser af uddannelsesevalueringer har vist, ifølge evalueringsforskeren Bjørn Stensaker, som har skrevet en epilog til effektundersøgelsen. I dette perspektiv må resultaterne siges at være tilfredsstillende.

Fortsat arbejde med evalueringsproces og -resultat

Effektundersøgelsen fremhæver flere fokuspunkter EVA bør være opmærksom på omkring evalueringsproces og -resultat. Det drejer sig om at EVA fortsat bør arbejde med klart at formidle til målgruppen hvad EVA's evalueringsmandat er, hvad der er evalueringens formål, evalueringsgruppens funktion og formålet med den valgte metode og dens forskellige elementer. Desuden skal EVA overveje om evalueringsrapporterne i højere grad kan skrives til de forskellige målgrupper, og hvordan rapportererne kan blive vedkommende for de deltagende institutioner, fx ved at de bedre kan genkende sig selv. EVA bør samtidig stadig være opmærksom på antallet af anbefalinger i sine rapporter, som bør være realistisk. Det kan også tages op til drøftelse om anbefalingerne skal være prioriterede for at hjælpe institutionerne i deres opfølgning. Endelig bør EVA være opmærksom på og tage højde for de specifikke lærer- og udviklingskulturer der hersker på de forskellige uddannelsesområder.

Skal der være effektundersøgelser i fremtiden?

Som metodeudviklingsprojekt skal effektundersøgelsen vurdere mulighederne for fremtidige undersøgelser. Undersøgelsen viser at det er vanskeligt at definere og få et rimeligt entydigt mål for om der har været en effekt. Desuden har det været tidskrævende for de deltagende institutioner/uddannelser at være med i undersøgelsen og økonomisk ressourcekrævende for EVA. Disse to forhold sammenstillet kan være et argument for ikke at gennemføre lignende undersøgelser i fremtiden. Der kan dog tænkes andre muligheder for at designe en effektundersøgelse der kan være andre potentialer og udfordringer i.

Det kan også overvejes om elementer fra effektundersøgelsen skal videreføres. Fx har EVA fået et betydeligt kendskab til hvordan institutionerne vurderer evalueringsproces og -resultat, og effektundersøgelsen viser at disse vurderinger har stor betydning for institutionernes opfølgning. Disse oplysninger kan EVA blive ved med at indsamle systematisk. Det kan gøres ved at inddrage elementer fra effektundersøgelsens interview- og spørgeskemaundersøgelser i EVA's institutionsundersøgelser og eventuelt benytte oplysninger fra institutionernes opfølgningsplaner.

Effektundersøgelsen i et bredere perspektiv

I epilogen til effektundersøgelsen sætter Stensaker undersøgelsen og dens resultater ind i et bredere perspektiv. Ifølge Stensaker er undersøgelsens effekter typiske for den form for uddannelsesevalueringer EVA gennemfører, og effekterne er hermed på et niveau som man kan forvente i et internationalt perspektiv. Stensaker fremhæver at evalueringsforskere stort set har opgivet at finde objektive mål for effekter, i stedet arbejder de med subjektive indikatorer, som også EVA er endt med i effektundersøgelsen.

Stensaker påpeger at det kan være givtigt at lægge andre perspektiver på effektundersøgelser, fx et politisk, et markeds- eller et postmoderne perspektiv, og hermed forlade de simple instrumentelle tankegange og se evalueringerne i en bredere kontekst.

EVA befinder sig mellem den uddannelsesmæssige og den politiske verden, og Stensaker ser det som en udfordring for EVA at udvikle sin evalueringspraksis så den imødekommer begge verdener behov. Praksis kan videreudvikles mod større grad af diskussion, refleksion og udviklingsorientering omkring evalueringerne og mod at være på forkant med krav om åbenhed, legitimitet og markedsorientering som sandsynligvis vil øges for uddannelsesverdenen i fremtiden.

3 Metode til effektundersøgelse

Dette kapitel falder i tre dele. Første del indeholder overvejelser om effektbegrebet og den definition af begrebet som er anvendt i denne effektundersøgelse. I anden del begrundes valget af de evalueringer der er indgået i effektundersøgelsen, mens tredje del beskriver de anvendte undersøgelsesmetoder.

3.1 Overvejelser om begrebet effekt

Det har været et centralt spørgsmål for effektundersøgelsen hvordan effektbegrebet skulle afgrænses og defineres. Det valgte effektbegreb ville være afgørende for undersøgelsens design og resultater. Undersøgelsen er derfor indledt med litteraturstudier og overvejelser om hvordan begrebet kan defineres.

Effektbegrebet er på ingen måde nemt at få tag om. Carolyn H. Hofstetter og Marvin C. Alkin (2002)¹ fremhæver i en artikel om anvendelse af evalueringer og deres effekter at man efter 30 års forskning i evalueringsbrug ikke er blevet enige om en definition af effekt. De skriver desuden at indtil begyndelsen af 1970'erne var der generelt utilfredshed med at evalueringer ikke havde større effekt, specielt blandt evaluatore selv. Men senere er der opstået en anden forståelse af hvordan resultater fra evalueringer anvendes i organisationer. Evalueringsresultater kan fx bidrage til at mindske usikkerhed, sætte processer i gang og øge opmærksomheden på angivne forhold. Evalueringer og deres resultater har således en mere subtil effekt end den umiddelbart registrerbare.

I denne effektundersøgelse har der været brug for et operationelt effektbegreb der også kunne anvendes i den planlagte empiriske undersøgelse. En række forhold har spillet ind i overvejelserne:

- Det er meget vanskeligt at isolere forholdet mellem en evaluering og dens effekt, og de mange andre faktorer der både før, under og efter en evaluering påvirker de deltagende institutioner (brutto-/nettoeffekt)².
- En model til at undersøge effekten kunne være at sammenligne med en kontrolgruppe for at se forskellen på en evalueret institution og en der ikke er evalueret. Men anvendelsen af kontrolgrupper stiller krav om et rimeligt ensartet udgangspunkt inden evalueringsprocessen iværksættes, kombineret med en sandsynlighed for at de sammenlignede grupper ville have udviklet sig nogenlunde ensartet hvis ikke evalueringsprocessen var sat i gang. Det er yderst vanskeligt at finde en sådan kontrolgruppe i uddannelsesverdenen.
- Det kan være svært at give en entydig definition af hvad en effekt er – er det at de evaluerede blot har diskuteret rapporten og har taget den til efterretning, at de har sat en proces i gang, at de har foretaget konkrete ændringer, eller er det først en effekt når man kan aflæse en evaluerings betydning og det endelige output i form af fx eksamenskarakterer, gennemførelsesprocent eller beskæftigelsesgrad?
- Inden for en evaluerings egne rammer kan det være svært at fastslå præcis hvad det var der fremkaldte en given effekt – var det fx det eksterne element, selvevalueringssfasen eller rapportens anbefalinger?

¹ Carolyn Huie Hofstetter og Marvin C. Alkin (2002): "Evaluation Use Revisited". I: D. Nevo og D. Stufflebeam (red.): International Handbook of Educational Evaluation. Klunner Academic Press, 2002.

² I litteraturen om effektvurdering skelnes der ofte mellem brutto- og nettoeffekt. Med bruttoeffekt forstås alle forandringer (ændringer) der kan spores i forbindelse med evalueringen, og de forandringer der forekommer som følge af andre aktiviteter og processer. Nettoeffekten derimod forholder sig alene til de effekter der kan tilskrives evalueringen.

- Det kan være svært at lokalisere hvad en eventuel manglende effekt skyldes – er det forhold ved evalueringens proces og resultat eller andre forhold, fx internt på den enkelte institution eller udefrakommende påvirkninger?
- Hvilken position har untenderede effekter? Skal man søge at finde frem til dem, og i givet fald hvordan, og skal de også regnes med som effekter af evalueringerne?

Der er desuden nogle grundvilkår for EVA's evalueringer fra Handlingsplan 2000 som har betydning for effektundersøgelsen:

- De institutioner der deltog i Handlingsplan 2000-evalueringerne, var ikke underlagt kravet om at udarbejde opfølgingsplan på baggrund af evalueringens anbefalinger³. Dermed blev der ikke opstillet kriterier for hvornår og hvordan institutionerne skulle følge op på evalueringens anbefalinger.
- Hvis der ikke er opstillet mål for ønskede effekter af en evaluering, er det vanskeligt at vurdere om eventuelle effektresultater kan siges at være tilfredsstillende. De evalueringer som er indgået i effektundersøgelsen, har ikke haft tilknyttet mål for opfølgelse, og det har rejst spørgsmålet om hvordan man skal vurdere resultaterne af effektundersøgelsen. Hvornår er der fx tale om et tilfredsstillende resultat? Og skal/kan spørgsmålet bedst besvares kvantitativt eller kvalitativt eller med en kombination af de to metoder?

3.1.1 Definition og begrænsninger

I denne effektundersøgelse defineres effekt som den oplevede effekt. Det betragtes således som effekt hvis en eller flere deltagere oplever at evalueringen, herunder evalueringsprocessen, rapporten og anbefalingerne:

- har været med til at sætte en refleksion og diskussion i gang
- har ført til konkrete handlinger.

Med denne definition af effektbegrebet skal man være opmærksom på at resultaterne afspejler deltageres tilkendegivelser af deres oplevelser. Om en deltager tilkendegiver at have oplevet en effekt, afhænger af mange forhold, fx hukommelse, vurdering af evalueringen generelt og den påvirkning af holdning til og vurdering af evalueringen der sker over tid. Effektundersøgelsen viser at to personer – også placeret på samme institution – kan have forskellige opfattelser af om der har været en effekt. Dette er altså en præmis når undersøgelsen bygger på den subjektive oplevelse.

Definitionen af effekt er justeret til ovenstående undervejs i projektet foranlediget af de erfaringer EVA har gjort sig. Ikke mindst de kvalitative interview der er gennemført i forbindelse med undersøgelsen, og de oplevelser deltagerne her har udtrykt, har været med til at gøre definitionen bredere så effektbegrebet også inkluderer diskussioner og refleksioner foranlediget af evalueringsrapporten og -processen.

Ved projektets start blev der arbejdet ud fra en forestilling om at det ville være muligt at lokalisere nogle "objektive" eller dokumenterede effekter. Disse kunne fx være nye målbeskrivelser for en skole, flere ressourcer tilført et givet område e.l. foranlediget af anbefalinger i en evaluering. Senere er det dog blevet konstateret at det ikke har været muligt inden for effektundersøgelsens tids- og ressourceramme at fastslå om fx ændrede målbeskrivelser skyldes EVA's evaluering eller andre forhold.

Evaluering af uddannelser og institutioner sker ikke i et vakuum. En lang række forhold påvirker kontinuerligt udviklingen inden for uddannelser og institutioner. EVA's evalueringer er blot ét af disse forhold som ikke kan isoleres fra den fulde kontekst hvori de indgår. I mange tilfælde vil en ændring sandsynligvis være sket som følge af et samspil mellem evalueringen og andre elementer – fx allerede eksisterende udviklingstanker. Om en evaluering har været årsag eller medvirkende årsag til ændrede forhold på uddannelserne/institutionerne vil i sidste ende bero på subjektive vurderinger. I effektundersøgelsen er der draget den fulde konsekvens heraf så

³ Bekendtgørelse om opfølgning på evaluering ved Danmarks Evalueringsinstitut m.v. trådte først i kraft 16.1.2002.

undersøgelsen udelukkende er baseret på deltagernes udsagn om oplevelser af effekt. Effektundersøgelsen søger derfor ikke at sige noget om hvorvidt evalueringerne har eller ikke har haft effekter i mere objektiv forstand.

I effektundersøgelsen bliver der ikke direkte søgt efter uintenderede konsekvenser, men har aktørerne selv trukket nogle frem – positive som negative – indgår de i helhedsforståelsen af evalueringseffekterne.

Den metode og operationalisering af effektbegrebet som effektundersøgelsen anvender, fokuserer primært på deltagernes vurdering af forhold ved evalueringerne der har været med til at fremme eller hæmme udvikling på deres institution eller uddannelse. Hermed er der risiko for at andre forhold med relevans for effekt af EVA's evalueringer overses:

- EVA's evalueringer har også et andet formål end det umiddelbart udviklingsfremmende, nemlig at synliggøre og dokumentere hvordan institutionerne/uddannelserne fungerer. En effekt heraf kan formodes at være en generel vidensakkumulering på uddannelsesområderne og den langsomme forandringsproces der kan følge på det grundlag. Effektundersøgelsen bygger imidlertid på tilkendegivelser fra enkeltpersoner, primært fra institutionerne, for hvem det kan være vanskeligt at se og vurdere denne brede effekt, som derfor let underrepræsenteres i undersøgelsen.
- Evalueringer kan også være med til at legitimere beslutninger som ville være taget under alle omstændigheder og heller ikke dette forhold belyser den operationelle effektundersøgelsesmetode til fulde.
- Den valgte tilgang til effekt gør det ikke altid muligt at identificere den strategiske/politiske anvendelse af evalueringer på et område. Fx kan kritisk diskussion og forandringer blive udskudt med henvisning til en kommende evaluering. Udskydelsen bliver hermed også en uintenderet effekt.
- Det kan antages at det har effekt for institutionerne at EVA findes og i evalueringsrapporter sætter fokus på skiftende forhold i uddannelsesverdenen. Enhver institution kan potentielt blive deltager i en af EVA's evalueringer og derved få omverdenens opmærksomhed rettet mod sig. Den mulige effekt heraf afdækkes ikke i effektundersøgelsen.

3.2 Udvælgelse af evalueringer

Der er som nævnt valgt fire evalueringer fra EVA's første handlingsplan fra 2000 til effektundersøgelsen. Der er fra projektets begyndelse blevet fokuseret på EVA's evalueringer, men det skal bemærkes at det også kunne have været interessant og relevant at se på EVA's videnscenterprojekter. Det må også forventes at have en effekt at videnscentret stiller viden og værktøjer til rådighed for uddannelsesverdenen. I denne undersøgelses sammenhæng har evalueringerne dog den fordel frem for videnscenterprojekterne at de tager udgangspunkt i navngivne institutioner. Det er således muligt at vende tilbage og få institutionernes vurdering af evalueringen og dens eventuelle effekter.

Det overordnede udvælgelsesprincip har været at evalueringerne skulle være afsluttet for så lang tid siden at effekt kunne være nået at indtræffe. Derfor blev det besluttet at udvælge evalueringsscases fra Handlingsplan 2000. Andre udvælgelsesparametre har været overvejet, fx alle evalueringer foretaget på et uddannelsesområde. Det har dog ikke været muligt at bruge denne udvælgelsesparameter i effektundersøgelsen da der kun var foretaget få evalueringer inden for hvert uddannelsesområde med EVA's første handlingsplan.

3.2.1 Begrundelser for valg og fravalg

Evalueringen af **basisuddannelserne på RUC og AAU** er valgt fordi den falder inden for området for de videregående uddannelser og repræsenterer kategorien "uddannelsesevaluering". Evalueringen omfatter samtlige fem basisuddannelser der udbydes på de to institutioner tilsammen.

Evalueringen af basisuddannelserne blev valgt frem for EVA's to øvrige evalueringer på området for videregående uddannelser på baggrund af følgende:

- Evalueringen af socialrådgiveruddannelsen blev valgt fra fordi uddannelsen efter evalueringen er blevet underkastet en omfattende reform der har ændret vilkårene og forholdene for uddannelsen i en sådan grad at læringsværdien ved en effektundersøgelse på uddannelses-/institutionsniveau ville være begrænset for EVA.
- Evalueringen af faget pædagogik blev valgt fra fordi evalueringen først blev afsluttet relativt sent, i februar 2002, hvilket gav begrænsede muligheder for at undersøge eventuelle opfølgningstiltag.

De to evalueringer af henholdsvis **historie og fysik i det almene gymnasium** er valgt som eksempler på rene "fagevalueringer". Begge evalueringer omfatter selvevaluering på 15 udvalgte gymnasieskoler. Mens fysikevalueringen alene baserer dokumentationsindsamlingen på de 15 udvalgte skoler (selvevaluering samt spørgeskemaundersøgelse blandt eleverne), valgte man i historieevalueringen også at gennemføre en spørgeskemaundersøgelse som omfattede alle lærere med undervisningskompetence i historiefaget i det almene gymnasium.

Evaluering af **overgange fra hhx og htx til videregående uddannelse** er valgt fordi evalueringen som den eneste repræsenterer kategorien "overgangsevaluering" og er den første EVA-evaluering der fokuserer på sammenhængene mellem forskellige niveauer i uddannelsessystemet. Evalueringen omfatter 28 institutioner i alt (ud af 90), der har medvirket i en selvevaluering/spørgeskemaundersøgelse. Af disse har 4 modtaget besøg af evalueringsgruppen. Effektundersøgelsen omfatter kun de 4 institutioner der både har selvevalueret og modtaget besøg.

Grundskoleområdet er ikke repræsenteret i effektundersøgelsen. Det skyldes at vilkårene for de to Handlingsplan 2000-evalueringer af skolevæsenet i henholdsvis Hirtshals og Middelfart adskiller sig på væsentlige punkter fra den måde hvorpå EVA nu gennemfører evalueringer på grundskoleområdet. Som følge af aftalerne indgået i forbindelse med udviklingsprojektet F2000 var de første evalueringer på grundskoleområdet pilotprojekter hvor kommuner og skoler deltog frivilligt. Af samme grund var det nødvendigt i tilrettelæggelsesfasen at samarbejde med de deltagende kommuner og skoler om evalueringernes fokus og form i væsentligt større grad end det ellers er tilfældet i EVA's evalueringer.

3.3 Anvendte metoder

I effektundersøgelsen er indgået nedenstående metodeelementer som vil blive uddybet i de følgende afsnit:

- Kortlægning af anbefalinger, gennemført af EVA
- Anden forundersøgelse, bl.a. litteraturstudier og kontakt til evalueringsforskere, gennemført af EVA
- Interview med centralt placerede nøglepersoner, gennemført af EVA
- Spørgeskemaundersøgelse blandt centralt placerede personer på de involverede institutioner, gennemført af tns-gallup
- Interview med repræsentanter fra involverede institutioner, gennemført af tns-gallup
- "Spredningsundersøgelse", dvs. en spørgeskemaundersøgelse blandt hhx-institutioner der ikke har medvirket i evalueringen, gennemført af EVA.

EVA har overvejet hvordan elever og studerende kunne indgå i effektundersøgelsen, men af metodiske grunde fundet dette så vanskeligt at de ikke indgår. De elever og studerende der dengang deltog i evalueringen, er videre i deres uddannelse, mens de nuværende studerende ikke har været med i evalueringsprocessen. De har derfor hverken forudsætninger for at vurdere evalueringsprocessen som blev gennemført for tre år siden, eller *sammenhængen* mellem den og de nuværende forhold på deres uddannelse.

En anden mulighed for at inddrage elever og studerende var at gentage tidligere undersøgelser – fx selvevalueringer og spørgeskemaundersøgelser – blandt de nuværende studerende. Men heller ikke denne løsning ville kunne påvise sammenhæng mellem evalueringen og eventuelle efterfølgende forandringer. Med andre ord kunne forskellen på to undersøgelser skyldes andre forhold end EVA's evalueringer.

3.3.1 Kortlægning af anbefalinger

Alle anbefalinger fra de fire evalueringsrapporter er blevet gennemgået og kategoriseret ud fra en række parametre:

- tema – inden for hvilket tema falder anbefalingen?
- niveau – er anbefalingen rettet mod fx uddannelsesinstitution eller ministeriet?
- tid – er anbefalingen kort- eller langsigtet?
- kausalitet – hvilket abstraktionsniveau er anbefalingen på?
- institutionsnærhed – er anbefalingen knyttet til den enkelte institution eller til et uddannelsesområde generelt?
- aktørtype – i hvilken grad ekspliciterer anbefalingen hvilken eller hvilke aktører der skal følge op på den?
- graduering – hvilken vægt har anbefalingen, er den en anbefaling eller en udviklingsmulighed?

Kortlægningen har været med til at give et overblik over evalueringernes anbefalinger. Den har samtidig dannet baggrund for hypotese og analyse af om der var forskel på den oplevede effekt af anbefalingerne afhængigt af kausaliteten og om anbefalingen er kort- eller langsigtet⁴.

I et par evalueringsrapporter er anbefalingerne skrevet i brødteksten uden at være specielt markeret i forhold til anden tekst. Det har medført en vis fortolkning af hvornår der var tale om en egentlig anbefaling, og hvornår det var anden argumentation.

3.3.2 Anden forundersøgelse

Effektundersøgelsen blev indledt med litteraturstudier for at indkredse effektbegrebet. Litteraturen blev bl.a. fundet ved kontakt til en række evalueringsforskere og andre der arbejder med evalueringer⁵. På baggrund heraf blev den første definition af effektbegrebet formuleret, og en projektbeskrivelse skrevet.

De evalueringskonsulenter fra EVA der har stået for de udvalgte evalueringer (ingen af dem har indgået i effektundersøgelsens projektteam), blev indledende interviewet om deres oplevelser og vurderinger af evalueringsforløbet og -processen. De blev desuden inddraget i spørgsmål omkring hvilke aktørgrupper på institutionerne og centralt i ministeriet det ville være relevant at inddrage som deltagere i effektundersøgelsen.

3.3.3 Interview med centralt placerede personer

EVA har gennemført tre interview med centralt placerede personer i Undervisningsministeriet og i faglige foreninger for at få deres vurderinger af:

- hvilke effekter evalueringerne har haft i henholdsvis Undervisningsministeriet og i de faglige foreninger
- hvilke effekter evalueringerne har haft blandt undervisningsinstitutionerne.

Der deltog to personer i hvert interview som varede 1-1½ time.

⁴ Det viste sig dog at der ikke var en nævneværdig forskel med hensyn til opfølgning mellem de forskellige anbefalingstyper. Disse er derfor ikke medtaget i næste kapitels præsentation af evalueringernes effekter.

⁵ Olaf Rieper, AKF; Erik Riiskjær, Århus Amts Service- og Kvalitetskontor; Poul Skov, DPU; Staffan Wahlén, Högskoleverket, Sverige; Jürgen Harnisch, Zentrale Evaluations- und akkreditierungsagentur, Tyskland; Josef Grifoll, Agència per la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya, Spanien; Peter Williams, QAA, UK; Bruno Curvale, Comité National d'Évaluation, Frankrig; Ton Vroeijenstijn, Vereniging Van Universiteiten, Holland.

Tabel 1
Deltagere i interview

Interview	Deltagere
1	Fagkonsulenter fra fysik og historie i det almene gymnasium
2	Formanden fra den faglige forening for fysik i det almene gymnasium og et bestyrelsesmedlem fra den faglige forening for historie i det almene gymnasium
3	Undervisningsministeriets htx- og hhx-ansvarlige

Interviewdeltagerne er valgt ud fra deres centrale placering i forhold til de evaluerede uddannelsesområder. Andre deltagere kunne også have været relevante, fx formanden for gymnasie- rektorforeningen og formanden for Gymnasieskolernes Lærerforening. Interviewene har dog opfyldt deres formål ved at give indsigt i de faglige foreningers og Undervisningsministeriets brug af rapporterne og ved at nuancere billedet af den oplevede evalueringseffekt på uddannelsesinstitutionerne.

3.3.4 Opgaven udført af et konsulentfirma

Tns-gallup har gennemført en spørgeskemaundersøgelse og en række interview med deltagere fra de udvalgte evalueringer. Tns-gallup har skrevet en samlet analyse på baggrund af de indsamlede data. Analysen er præsenteret i denne redegørelse.

Der har været både fordele og ulemper ved at lade et konsulentfirma varetage opgaven med at indsamle størstedelen af dokumentationen og foretage den efterfølgende analyse. Det har uden tvivl været hensigtsmæssigt at andre end EVA selv udsendte spørgeskemaer og gennemførte interview. Det gav deltagerne mulighed for at udtrykke deres holdninger til en neutral tredje part. Desuden har det været vigtigt at det var denne tredje part som samlede og analyserede materialet for at den forforståelse som repræsentanter fra EVA kan bære, ikke kunne påvirke resultatet.

En ulempe – som er det generelle vilkår ved brug af konsulentfirmaer – har været at tns-gallup ikke har haft indgående kendskab til konteksten omkring de enkelte evalueringer og til EVA's metode. Det påvirker resultatet af konsulentfirmaets undersøgelse.

3.3.5 Spørgeskemaundersøgelse

Tns-gallup gennemførte en spørgeskemaundersøgelse blandt de 39 institutioner der tilsammen indgik i de fire udvalgte evalueringer med selvevaluering og besøg. Det drejer sig om:

- 15 gymnasieskoler der har deltaget i evalueringen af historiefaget i det almene gymnasium. Respondenterne er henholdsvis rektor og faggruppeleder eller lignende.
- 15 gymnasieskoler der har deltaget i evalueringen af fysikfaget i det almene gymnasium. Respondenterne er henholdsvis rektor og faggruppeleder eller lignende.
- 4 skoler der deltog i evalueringen af overgange fra hhx og htx til videregående uddannelse ved også at få besøg. Respondenterne er uddannelsesledere og uddannelses- og erhvervsvejledere.
- 5 basisuddannelser der deltog i evalueringen af basisuddannelserne på RUC og AAU. Respondenterne er:
 - RUC: rektor, institutledere og studieledere på basisuddannelserne
 - AAU: rektor, institutledere og studieledere på basisårene.

To gymnasier ønskede ikke eller havde ikke mulighed for at deltage i undersøgelsen. I løbet af dataindsamlingen kom der meldinger om at institutledere oftest ikke var velegnede som deltagere da de ikke har særlig berøring med basisuddannelserne. I stedet blev studielederne på overbygningsfagene set som en oplagt deltagergruppe. Tns-gallup inddrog derfor dem i spørgeskemaundersøgelsen. Tns-gallup sørgede også for at hvis der var kommet nye personer på nogle af de relevante poster, blev de tidligere personer så vidt muligt inddraget.

Undersøgelsen var en totalundersøgelse hvor alle relevante deltagere fik tilsendt et spørgeskema. For alle fire evalueringsområder er der tale om en relativt lille population, men validiteten styrkes af at undersøgelsen er en totalundersøgelse. Ikke desto mindre må procentangivelserne fra undersøgelsen læses med de små populationsstørrelser in mente! Antal deltagere i spørgeskemaundersøgelsen og besvarelsesprocenterne er vist i appendiks A.

Spørgeskemaerne var udarbejdet af EVA og indeholdt en generel del og en specifik del. I den generelle del blev der spurgt til deltagernes vurderinger af:

- hvordan evalueringen i sin helhed har medvirket til udvikling på institutionen, herunder i dennes målsætninger, struktur og interne dialog
- om enkeltdele af evalueringsprocessen, dvs. selvevaluering, brugerundersøgelse, institutionsbesøg, høring, evt. seminar/konference og den endelige rapport, har været med til at igangsætte udvikling på institutionen
- om rapportens anbefalinger overordnet er fulgt.

I den specifikke del af spørgeskemaet var der spørgsmål til *hver enkel anbefaling* som var henvendt til deltagere på institutionerne i de respektive evalueringsrapporter.⁶ Spørgsmålene gjaldt deltagernes vurderinger af:

- om der er fulgt op på anbefalingen
- om anbefalingen er relevant for området
- om anbefalingen er sprogligt formuleret på en måde der fremmer opfølgningen.

Denne spørgeteknik førte til omfangsrige spørgeskemaer til de respondenter som havde medvirket i evalueringer hvor der var givet mange anbefalinger. I alt indeholdt spørgeskemaerne spørgsmål til mellem 10 og 43 konkrete anbefalinger.

Resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen har været med til at give et overblik over deltagernes vurderinger af om der er fulgt op på anbefalingerne, og i hvilken grad evalueringerne har været med til at sætte udvikling i gang på institutionerne.

3.3.6 Interview

Tns-gallup har gennemført den kvalitative del af undersøgelsen som enkelt- og fokusgruppeinterview. Interviewene havde følgende deltagere:

Tabel 2
Informanter i interview

Uddannelsesinstitution/fag	Antal informanter	Stillingstyper (alle potentielle)
RUC	5	Rektor, prorektor, studiechef og fuldmægtig i den centrale studievejledning, studieledere på basisuddannelserne
AAU	4	Studieledere på basisuddannelserne, dekaner, studiechef
Htx og hhx	3 og 3	Uddannelsesleder og uddannelses- og erhvervsvejledere
Historie i gymnasiet	6	Rektorer og faggruppeledere eller lignende
Fysik i gymnasiet	6	Rektorer og faggruppeledere eller lignende

Det var oprindeligt planlagt at flere informanter skulle deltage. Fx skulle henholdsvis fire til fem rektorer og fire til fem faggruppeledere fra både evalueringen i historie og evalueringen i fysik have deltaget. Men tns-gallup havde desværre ikke held med at samle det ønskede antal deltagere til interviewene, trods forsøg. Interviewene er for det meste foregået i grupper, nogle er dog gennemført som telefoninterview.

⁶ Anbefalinger der var henvendt til andre end institutionerne, fx til ministerielt niveau, var sorteret fra i spørgeskemaet.

Der er blevet gennemført to fokusgruppinterview med deltagere fra basisuddannelserne. Deltagere fra RUC blev interviewet hos Gallup i København, og deltagere fra AAU blev interviewet på deres institution. Deltagerne fra de to universiteter blev interviewet hver for sig, dels fordi beskrivelser, vurderinger og anbefalinger i rapporterne er institutionsspecifikke, dels af praktiske grunde idet de to universiteter geografisk ligger langt fra hinanden.

Deltagerne fra henholdsvis historie i gymnasiet og fysik i gymnasiet blev interviewet på tværs af skolerne. Valget blev truffet fordi ingen af evalueringerne, i modsætning til evalueringen af basisuddannelserne, indeholder institutionsnære beskrivelser eller anbefalinger. Det essentielle at få frem i interviewene var deltagerens oplevelser og vurderinger af evalueringerne, deres resultater og effekt. Og hvis hvert interview blev gennemført udelukkende med deltagere fra én af skolerne, var der en risiko for at skoleinterne forhold ville kunne komme til at fylde uhen-sigtsmæssigt meget. Deltagerne fra hhx og htx blev dog af praktiske grunde interviewet på skoleniveau fordi skolerne ligger i hver sin ende af landet.

Emnerne for interviewene var overordnet:

- Den oplevede effekt af evalueringerne
- Begrundelse for at effekten er oplevet på denne måde
- Oplevelser af evalueringsprocessen og dens indflydelse på effekten
- Andre forhold som kan have haft betydning for om evalueringen har haft en effekt, og for oplevelsen af at blive evalueret.

Tns-gallup giver udtryk for at deltagerne ved interviewene var engagerede og havde behov for at "få sagt deres mening". Desuden vurderer tns-gallup at fokusgruppinterviewene sikrede nuancering og perspektivering af de enkelte udtalelser og samtidig gav en intim atmosfære for den faglige udveksling. Enkeltinterview ville dog have givet andre fordele. Denne interviewform kunne måske have givet plads til et bredere spektrum af holdninger, end dem der kan udtrykkes i et fokusgruppinterview med fagkolleger fra andre skoler. Det er selvfølgelig interviewlederens/moderatorens rolle at få alle holdninger frem i lyset, men nogle holdninger kan deltagerne føle er mere legitime at udtrykke over for kolleger end andre.

Interviewene har alt i alt givet en uundværlig viden. De har været med til at give forståelser og forklaringer, hvor spørgeskemaundersøgelsen har givet et overblik over holdninger. Der er dog en del diskrepans mellem de kvantitative og de kvalitative resultater i forhold til omfanget af oplevet effekt. Her er de kvantitative resultater generelt mere positive end de kvalitative. Det er svært at sige hvad denne diskrepans skyldes. Én hypotese kunne være at den metodiske forskel har en betydning. I den kvantitative undersøgelse har deltagerne skullet tage stilling til definerede spørgsmål, mens deltagerne i den kvalitative undersøgelse selv har skullet huske på og definere hvilke effekter de har oplevet af evalueringen.

Interviewene har med deres eksplorative tilgang været med til at sætte fokus på nogle andre forhold end spørgeskemaundersøgelserne. For hvor spørgeskemaresultaterne giver en indikation af oplevet eller manglende effekt, belyser interviewresultaterne i højere grad *hvorfor* oplevelsen er sådan. Desuden har deltagerne selv været med til at sætte dagsordenen i interviewene, og det har været helt centralt for effektundersøgelsen at få deltagerens vurdering af hvilke forhold *de* fandt vigtige at fokusere på. På den måde kan interviewresultaterne være vigtige input til EVA's stadige udvikling og forbedring af metoder og praksis.

3.3.7 Spredningsundersøgelse

EVA har også gennemført en undersøgelse af i hvilket omfang effekter af en evaluering kan findes på institutioner der ligner de evaluerede, men som ikke har deltaget i evalueringen. Begrundelsen for at inddrage det perspektiv er at EVA's evalueringer kun direkte inddrage en lille del af de mange institutioner som findes på de forskellige uddannelsesområder.

Som pilotprojekt er det valgt at undersøge hvilken spredningseffekt evalueringen af overgange fra hhx og htx til videregående uddannelse har på hhx-området. EVA har valgt ikke at undersøge spredningen på samtlige de relevante gymnasieevalueringer da der er tale om et pilotprojekt

og EVA generelt søger at begrænse antallet af spørgeskemaundersøgelser blandt relevante parter til det absolut nødvendige.

Den valgte metode til måling af spredningseffekten er en spørgeskemaundersøgelse fordi metoden giver et kvantificerbart/repræsentativt resultat der kan pege på områder hvor evalueringen måtte have haft en effekt. Alle henholdsvis uddannelsesledere/chefer med det pædagogiske ansvar for hhx-uddannelsen og uddannelses- og erhvervsvejledere på de hhx-skoler som ikke har deltaget i evalueringen, har modtaget et spørgeskema. I alt har 74 % besvaret spørgeskemaet. Respondenterne blev bedt om at vurdere følgende emner:

- Har de kendskab til og/eller læst evalueringsrapporten og/eller den mindre publikation fra evalueringen?
- Har evalueringen sat henholdsvis drøftelser, udvikling og nye tanker i gang på deres skoler?
- Har deres skoler fulgt op på nogle af de centrale anbefalinger i rapporten?

Spredningsundersøgelsen har med dens høje svarprocent givet et godt billede af om evalueringen er nået ud til de skoler der ikke har medvirket i evalueringen.

4 Effekter af evalueringerne

Dette kapitel præsenterer de effekter som deltagerne i effektundersøgelsen har tilkendegivet at have oplevet. Resultaterne er fremkommet med udgangspunkt i den definition af effekt der er givet i det foregående kapitel, altså den oplevede effekt.

Kapitlet præsenterer først effekterne fra evalueringen af basisuddannelserne, dernæst effekterne fra evalueringen af historie i det almene gymnasium, så effekterne fra evalueringen af fysik i det almene gymnasium og til sidst effekterne fra evalueringen af overgange fra htx og hhx til videregående uddannelse. Kapitlet afsluttes med en opsamling.

4.1 Basisuddannelserne

4.1.1 Effekten vurderet i spørgeskemaundersøgelser

I spørgeskemaundersøgelsen blev rektor og relevante studieledere og institutledere fra RUC og AAU bedt om at svare på "i hvilken grad basisuddannelserne overordnet har fulgt anbefalingerne i evalueringsrapporten". På RUC vurderer 88 % af respondenterne at de i høj (18 %) eller nogen grad (70 %) *overordnet* har fulgt op på anbefalingerne. På AAU vurderer 61 % dette (11 % og 50 %). Specielt på RUC er der altså en relativt høj vurdering af at der er blevet fulgt op.

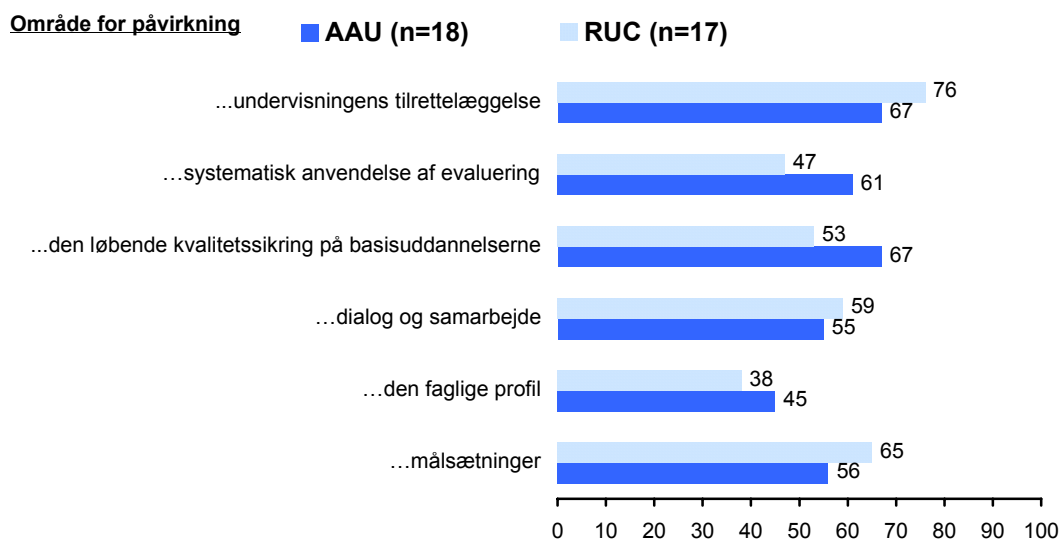
Respondenterne blev i relation til *hver enkelt* anbefaling spurgt om der er fulgt op på netop denne. En akkumulering af alle respondenternes svar giver følgende resultat (se appendiks B for tns-gallups udregningsmåde af de akkumulerede procenter). På RUC vurderes det at der på 43 % af anbefalingerne er fulgt op i høj (10 %) eller nogen (22 %) grad, eller at udvikling var sat i gang inden rapporten udkom (11 %). På AAU vurderer respondenterne at 39 % af anbefalingerne er fulgt op i høj (6 %) eller nogen grad (21 %) eller udvikling var sat i gang før rapporten udkom (12 %).

De to måder at spørge til om der er fulgt op på anbefalingerne, giver hermed forskellige svar. Det generelle spørgsmål om den overordnede opfølgning på anbefalingerne giver den største procentdel af positive svar. Der er naturligvis tale om to svar der er svære at sammenligne, fordi der i det ene tilfælde tages udgangspunkt i antallet af respondenter og i det andet i antallet af anbefalinger.

På begge basisuddannelser vurderer flest respondenter at undervisningens tilrettelæggelse – blandt en række andre forhold – er blevet styrket eller udviklet af EVA's evaluering. Det drejer sig om 76 % fra RUC og 67 % fra AAU, se figur 1. Det må siges at være relativt store andele. Der er i øvrigt også 67 % fra AAU som oplever at evalueringen har været med til at udvikle/styrke den løbende kvalitetssikring. Uddannelsernes faglige profil er det forhold færrest fra RUC (45 %) og AAU (38 %) vurderer er blevet styrket/udviklet af evalueringen.

Figur 1

Respondenternes vurdering af "i hvilken grad evalueringen i sin helhed har været medvirkende til at udvikle/styrke ...", procentvis andel bekræftende svar (i høj eller nogen grad) for henholdsvis AAU og RUC

Forskellen mellem AAU's og RUC's vurderinger af evalueringen og dens effekter kan skyldes mange faktorer. Af de kvalitative interview fremgår det fx at AAU fra evalueringens begyndelse var præget af en bekymring for om et Københavner-institut – som EVA – ville være i stand til at forstå et provinsuniversitet. Deltagerne fra RUC mente at den "blåstempling" de oplevede evalueringsrapporten gav basisuddannelserne, medvirkede til at RUC var positivt overrasket over evalueringen og dens resultat.

4.1.2 Effekten vurderet ved interview

I interviewene blev deltagerne også bedt om at beskrive hvilke effekter de har oplevet af evalueringen. De resultater der kom frem her, var dog anderledes, mere nuancerede og en anelse mere kritiske end resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen. Deltagerne fra RUC udtrykte at effekten primært har bestået i at flere forhold på uddannelsen er kommet i fokus og enkelte forandringsprocesser er blevet sat hurtigere i gang. Mange tiltag var i gang inden evalueringen, og mange anbefalinger har givet en igangværende udvikling et ekstra skub fremad ved hjælp af refleksion og diskussion.

Interviewdeltagerne fra RUC blev bedt om at beskrive hvilke anbefalinger de erindrede havde haft en effekt – der var dog ikke enighed om dette. Kun én anbefaling fremhævede deltagerne utvetydigt havde haft en effekt: Studielederen på NATBAS ansættes nu for en fireårig periode frem for tidligere to år. For de andre relevante anbefalinger peges på universitetsreformen eller ikke nærmere definerede forhold som hindringer for effekten.

I lighed med deltagerne fra RUC vurderer interviewdeltagerne fra AAU at mange af de anbefalede tiltag var i gang da rapporten blev offentliggjort, og at effekten af rapporten primært har bestået i at øge refleksionen og debatten.

AAU-respondenternes vurdering af de erindrede anbefalinger er dog stærkt påvirket af at en af evalueringens anbefalinger om at lave en mere gennemtænkt udformning af basisdelen har ført til en konflikt mellem basis og overbygning. Respondenterne mener at anbefalingen blev misbrugt. Denne oplevelse ser i det hele taget ud til at have påvirket AAU's generelle vurdering af evalueringen i negativ retning, også selv om de ikke bebrejder EVA dette "misbrug" og den deraf følgende konflikt.

Kun en enkelt anbefaling opleves at have haft egentlig effekt. Det gælder anbefalingen om at skabe en tættere sammenhæng mellem undervisningsaktiviteter og projektarbejde, men også her ses anbefalingen primært som en styrkelse af et allerede igangværende arbejde.

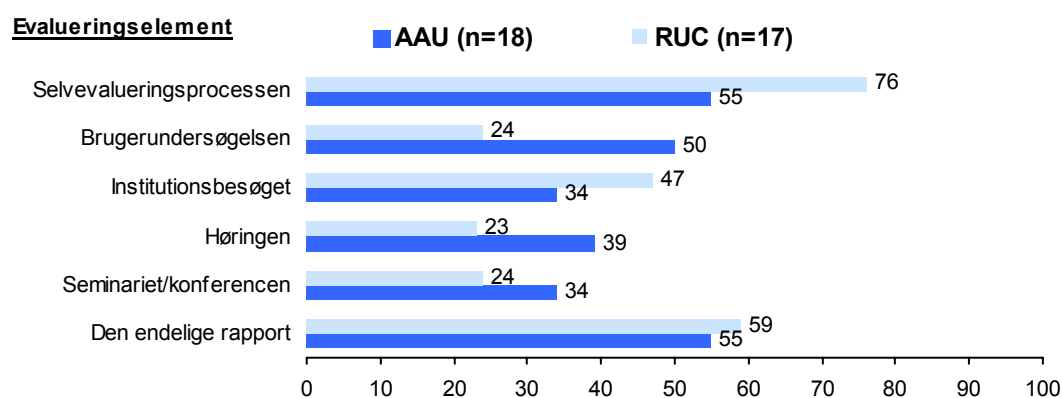
4.1.3 Effekten af evalueringens forskellige elementer

Respondenterne blev i spørgeskemaundersøgelsen og i interviewene bedt om at svare på om de enkelte elementer i evalueringen har været med til at sætte udvikling i gang på basisuddannelserne. Som det fremgår af figur 2 – og i øvrigt også af interviewene – har flest deltagere fra RUC oplevet at selvevalueringsprocessen har haft betydning for udviklingen på deres basisuddannelser. 76 % vurderer dette. 60 % angiver dog også at rapporten i høj eller i nogen grad har haft betydning.

På AAU peger de også på selvevalueringen som et betydende element for en udviklingsproces, og ifølge spørgeskemaundersøgelsen i samme omfang som rapporten (55 %). Interviewdeltagerne fra AAU fremhæver dog at den udviklingsproces selvevalueringen satte i gang, blev hæmmet af den lange tid fra selvevaluering til den endelige rapport.

Figur 2

Respondenternes vurdering af "hvorvidt de enkelte elementer i den samlede evalueringsproces har været med til at igangsætte en udvikling på basisuddannelsen", procentvis andel bekræftende (i høj eller nogen grad)

Ifølge spørgeskemaundersøgelsen har interne og eksterne forhold ikke i nævneværdigt omfang haft betydning for opfølgningen på rapporten. Det skal dog bemærkes at 35 % af respondenterne fra RUC angiver at eksterne forhold har haft en hæmmende effekt på deres opfølgning. Det er ikke muligt at sige hvilke eksterne forhold der tænkes på. En hypotese er desuden at brugen af rapporten på AAU kan være hæmmet af at rapporten uintenderet har båret brænde til den interne konflikt mellem basis og overbygning. Generelt vurderer respondenterne fra AAU dog som nævnt ikke at interne forhold har hæmmet opfølgningen på evalueringen.

4.2 Historie i det almene gymnasium

4.2.1 Effekten vurderet ved spørgeskemabesvarelser

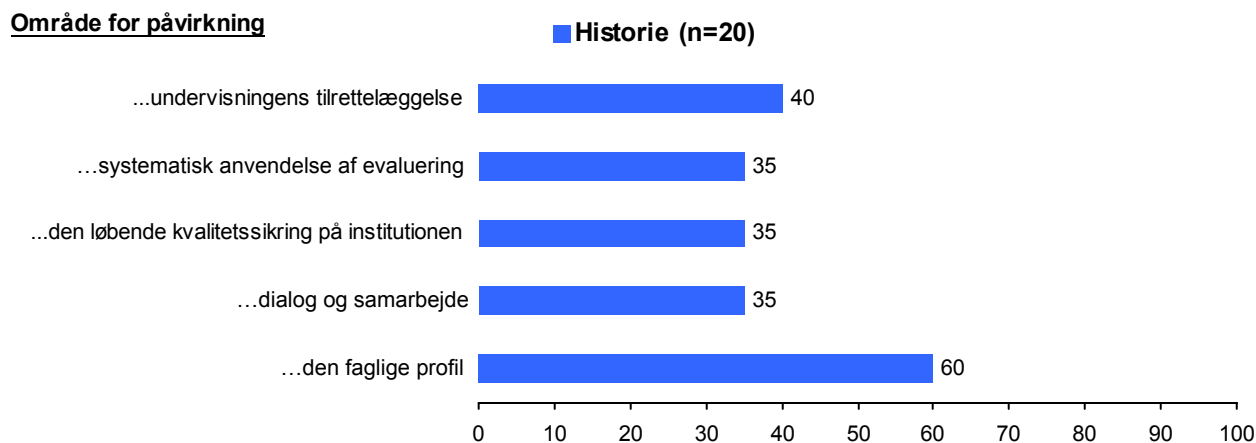
Rektorer og faggrubeledere var respondenter i spørgeskemaundersøgelsen til historieevalueringen. Respondenterne vurderer kun i ringe grad at deres institutioner *overordnet* har fulgt rapportens anbefalinger. 45 % angiver at institutionerne i nogen grad har fulgt rapporten – ingen angiver i høj grad.

På spørgeskemaspørgsmålne om opfølgningen på *hver enkel* anbefaling i evalueringsrapporten vurderer respondenterne at 62 % af anbefalingerne enten i høj (8 %) eller nogen (26 %) grad er fulgt op eller udvikling var sat i gang inden rapporten udkom (28 %) (for udregningsmåde, se appendiks B). En relativt stor del af den udvikling som anbefales, vurderes hermed at være sat i gang før evalueringen. I relation til dette må man huske på at evalueringens anbefalinger er søgt udformet så de er relevante for alle landets gymnasier – og ikke kun for de 15

som indgik i selvevalueringen. Anbefalingerne kan derfor også bruges til at formidle gode ideer fra de evaluerede gymnasier til de øvrige.

Respondenterne har svaret på i hvilken grad evalueringen har været med til at styrke forskellige forhold omkring faget, se figur 3. 60 % vurderer at evalueringen i sin helhed har medvirket til at udvikle eller styrke den faglige profil i historie i nogen eller høj grad. Mens 35-40 % vurderer at henholdsvis undervisningens tilrettelæggelse, systematisk anvendelse af evaluering, løbende kvalitetssikring og dialog og samarbejde er blevet udviklet/styrket i høj eller nogen grad.

Figur 3
Respondenternes vurdering af "i hvilken grad evalueringen i sin helhed har været medvirkende til at udvikle/styrke ...", procentvis andel bekræftende (i høj eller nogen grad)

4.2.2 Effekten vurderet ved interview

I de kvalitative interview blev rektorer og historielærere spurgt om hvilke effekter de erindrer fra evalueringen. For disse grupper gælder det samme som for interviewdeltagerne fra basisuddannelserne, nemlig at det kvalitative resultat tegner et mere kritisk billede end det kvantitative, men samtidig bidrager det kvalitative med flere forklaringer og nuancer. Rektorerne og lærerne vurderer at evalueringen ikke har haft væsentlig betydning for faget som helhed. De påpeger dog at evalueringen har medvirket til en fornyet debat om fagets fremtid og de faglige prioriteringer i almindelighed.

Interviewdeltagerne nævner flere grunde til deres kritiske syn på effekten af evalueringen. Ved evalueringens start var der en negativ stemning foranlediget af historielærernes utilfredshed med at skolerne selv skulle finansiere deres deltagelse i EVA's selvevaluering. Denne negative stemning forstærkedes af at evalueringen fulgte efter indførelsen af en ny overenskomst som lærerne generelt var utilfredse med. Samtidig udtrykte interviewdeltagerne at deres syn på evalueringen har været påvirket af ængstelighed for hvad evalueringen gik ud på, eller med andre ord en bekymring for om der fulgte skjulte politiske dagsordener i kølvandet på evalueringen. Desuden havde respondenterne en oplevelse af at relationen mellem EVA og fagkonsulenten ikke fungerede optimalt. Én mulig tolkning er at disse forhold tilsammen kan have medvirket til den generelle afstandtagen til rapporten som deltagerne tilkendegav. Derudover udtrykte den interviewede repræsentant fra historielærerforeningen at man i historielærerkredse vurderede at der ikke var en klar sammenhæng mellem dokumentation og anbefalinger i rapporten. Det kan også have været med til at skabe en mere negativ stemning.

Desuden fremhævede rektorerne og historielærerne at rapporten ikke bragte væsentligt nyt og derfor risikerer at samle støv på hylderne. Samme synspunkt kom frem under interviewet med repræsentanten fra historielærerforeningen. Synspunktet er i tråd med at respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen vurderer at udvikling var i gang på en forholdsvis høj procentdel af anbefalinger (28 %), som tidligere nævnt.

Lærerne, rektorerne og repræsentanten fra historielærerforeningen peger i interviewene også på gymnasielærerkulturen som en årsag til at evalueringsrapporten ikke har vundet mere indpas. Lærerkulturen beskrives som svær at påvirke og forandre. Repræsentanten fra historielærerforeningen sagde at lærerne føler at deres faglighed som lærere først og fremmest er knyttet til et stort kendskab til deres fag mere end til læreren som pædagog. De føler sig ansvarlige over for bestemmelserne i fagbilaget og vil justere deres undervisning efter det. Evalueringens gennemslagskraft hænger derfor sammen med dens påvirkning af fagbilagene.

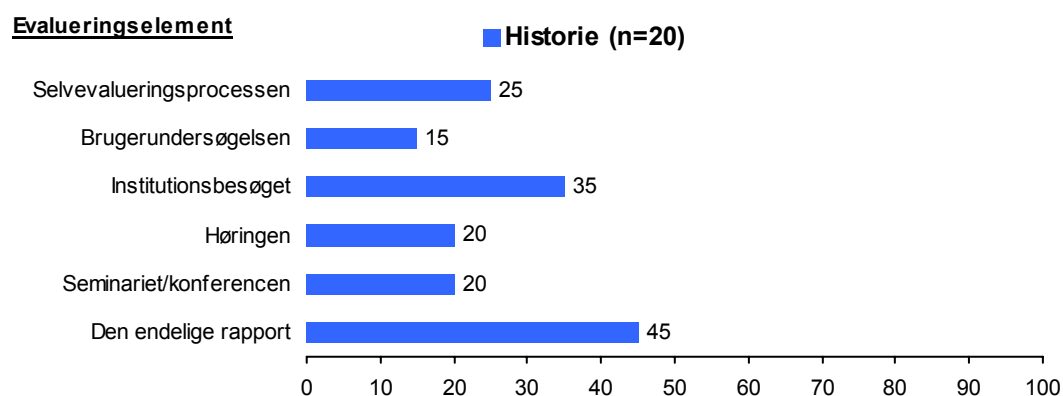
4.2.3 Effekten af evalueringens forskellige elementer

I spørgeskemaet blev der spurgt til effekterne af de forskellige elementer i evalueringsprocessen. 45 % af respondenterne vurderer at evalueringsrapporten har været med til at igangsætte en udvikling på deres institutioner i nogen eller høj grad, se figur 4. 35 % vurderer at institutionsbesøget har været betydningsfuldt. Kun mellem 15 % og 25 % vurderer at hver enkel af resten af elementerne i nogen eller høj grad har været med til at sætte udvikling i gang. Det drejer sig om brugerundersøgelsen, høringen og seminaret og selvevalueringen.

Det er bemærkelsesværdigt at blot 25 % vurderer at selvevalueringprocessen har ledt til en udvikling. Andre respondentgrupper, bl.a. fysiklærerne, vurderer selvevalueringens betydning som igangsætter for udviklingen væsentligt højere.

Figur 4

Respondenternes vurdering af "hvorvidt de enkelte elementer i den samlede evalueringproces har været med til at igangsætte en udvikling på institutionen", procentvis andel bekræftende (i høj eller nogen grad)

I spørgeskemaundersøgelsen angiver 30 % af respondenterne at interne forhold på deres institutioner i høj eller i nogen grad har hæmmet institutionernes opfølgning, mens 50 % siger at de ingen betydning har haft. Kun få af respondenterne vurderer at eksterne forhold har hæmmet opfølgningen på evalueringen

Repræsentanten fra historielærerforeningen og fagkonsulenten peger dog på regeringsskiftet og gymnasireformen som faktorer der har sat mange opfølgningsprocesser i venteposition. Fx nævnes regeringsskiftet som årsag til at opfølgningsinitiativer fra historielærerforeningen og fagkonsulenten i forlængelse af rapporten måtte aflyses.

4.3 Fysik i det almene gymnasium

4.3.1 Effekten vurderet ved spørgeskemabesvarelser

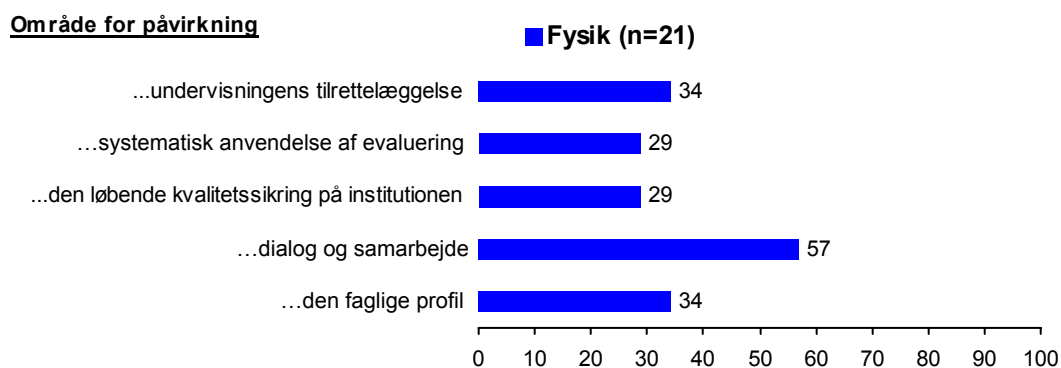
I spørgeskemaundersøgelsen blev rektorer og faggrubeledere bedt om at svare på "i hvilken grad deres institution *overordnet* har fulgt anbefalingerne i evalueringsrapporten". 67 % angiver at det er sket i høj eller nogen grad.

Respondenternes besvarelser på opfølgningen af *hver enkel* af rapportens konkrete anbefalinger angiver at der er fulgt op på 56 % af anbefalingerne i høj (6 %) eller nogen grad (13 %),

eller at tiltag var i gang inden evalueringsrapporten kom (37 %) (for udregningsmåde, se appendiks B). Samtidig vurderer respondenterne at 70 % af anbefalingerne var relevante.

På spørgeskemaets spørgsmål om i hvilken grad evalueringen i sin helhed har medvirket til at udvikle/styrke forskellige forhold af uddannelsen, svarer 57 % af respondenterne at dialog og samarbejde er blevet udviklet i nogen eller høj grad, se figur 5. Mellem 29 og 34 % af respondenterne svarer at systematisk anvendelse af evaluering, den løbende kvalitetssikring, undervisningstilrettelæggelse og den faglige profil i nogen eller høj grad er blevet styrket.

Figur 5
Respondenternes vurdering af "i hvilken grad evalueringen i sin helhed har været medvirkende til at udvikle/styrke ...", procentvis andel bekræftende (i høj eller nogen grad)

4.3.2 Effekten vurderet ved interview

En del af udtalelserne fra interviewene med rektorer og historielærere fra historieevalueringen går igen i interviewene med rektorer og fysiklærere fra fysikevalueringen. Det drejer sig bl.a. om ængstelsen for et evt. skjult formål med evalueringen. Samtidig fremhævede interviewdeltagerne fra fysikevalueringen at de er enige i evalueringsrapportens beskrivelser, men at rapporten ikke bidrager med væsentligt nyt. Og de kan heller ikke umiddelbart pege på en anbefaling som har haft en effekt.

Interviewdeltagerne fremhævede at fysik er et meget undersøgt fag. Før EVA's evaluering var der således udgivet kritiske undersøgelser af faget, og det kan have påvirket forventningerne til og oplevelsen af EVA's evaluering og bidraget til oplevelsen af at evalueringen ikke bidrog med væsentligt nyt. I spørgeskemaundersøgelsen angiver dog kun 19 % af respondenterne at eksterne forhold i høj eller nogen grad kan have hæmmet institutionernes opfølgning på evalueringen. Fagkonsulenten og repræsentanten fra fysiklærerforeningen peger på at regeringsskiftet og udsigten til en gymnasireform har forsinket effekten af evalueringen, bl.a. i forhold til Undervisningsministeriets opfølgning.

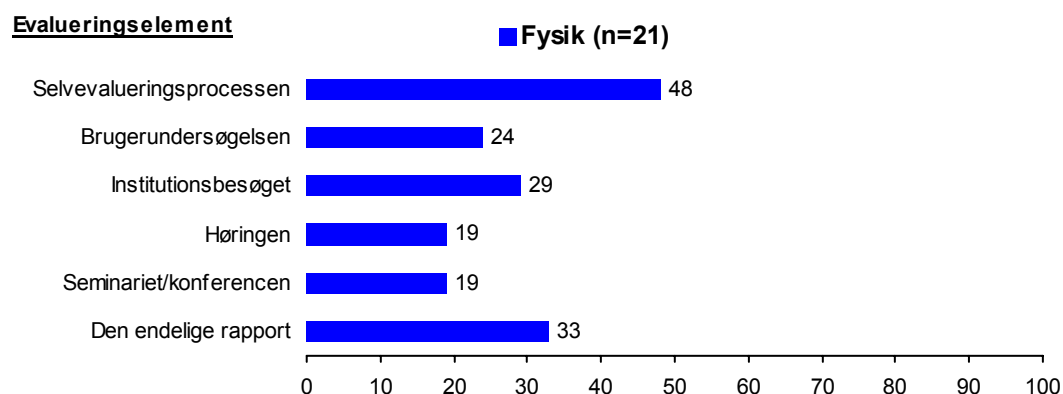
4.3.3 Effekten af evalueringens forskellige elementer

Respondenternes vurdering af at evalueringen har haft betydning for dialog og samarbejde, kan sandsynligvis føres tilbage til at en relativt stor del af respondenterne (48 %) vurderer at selvevalueringen har haft en positiv betydning i høj eller nogen grad, se figur 6. Også interviewdeltagerne vurderer at selvevalueringen bidrog til en positiv udvikling. Repræsentanten fra fysiklærerforeningen og fagkonsulenten udtrykker fx at selvevalueringens proces har bidraget til et mere intenst samarbejde og en bedre dialog i faggrupperne.

Færre respondenter, henholdsvis 33 % og 29 %, har oplevet at den endelige rapport og institutionsbesøget har medvirket til udvikling i høj eller nogen grad, mens 19-24 % har oplevet at konference, høring og brugerundersøgelse har haft denne effekt.

Figur 6

Respondenternes vurdering af "hvorvidt de enkelte elementer i den samlede evalueringsproces har været med til at igangsætte en udvikling på institutionen", procentvis andel bekræftende (i høj eller nogen grad)

4.3.4 Effekten set af fagkonsulenter og repræsentanter fra de faglige foreninger

Ud over de indtryk der allerede er nævnt i det foregående, pegede fagkonsulenter og repræsentanter fra de faglige foreninger på andre forhold i forhold til effekt.

Det er heller ikke deres indtryk at rapporterne beskrev noget væsentligt nyt. Til gengæld vurderer særligt fagkonsulenterne at rapporterne har bidraget med væsentlig dokumentation som kan være med til at synliggøre hvad der faktisk foregår i undervisningen. Det omfattende dokumentationsmateriale har også været benyttet som en kilde til viden af forskere.

For ministeriets repræsentanters vedkommende er det svært at tale om en klar sammenhæng mellem de to evalueringer og politiske tiltag. Nogle tiltag lå allerede i støbeskeen før rapporterne, det gælder specielt for fysikområdet.

På nuværende tidspunkt mener respondenterne at det snarere er i de endnu ikke udarbejdede nye læreplaner at aftrykket af evalueringerne skal findes.

4.4 Hhx og htx

4.4.1 Effekten vurderet ved spørgeskemaundersøgelser

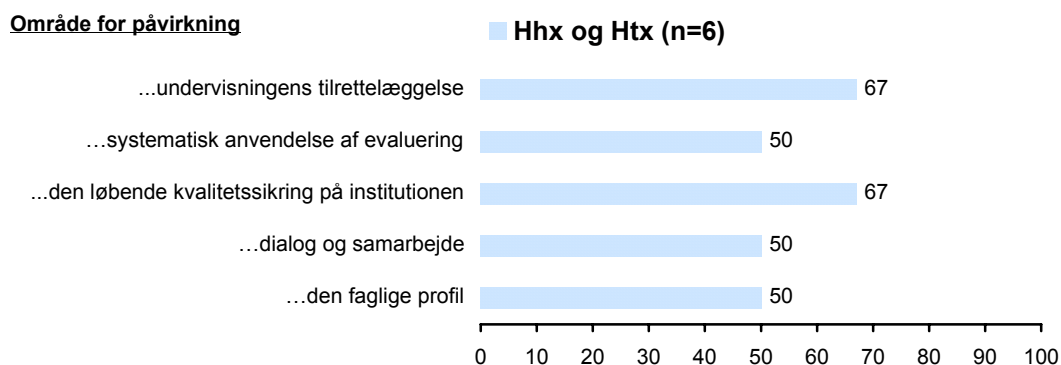
På htx- og hhx-skolerne er der generelt en meget positiv vurdering af evalueringens effekt. Spørgeskemaundersøgelsen til respondenterne på htx- og hhx-skoler, dvs. uddannelsesledere og uddannelses- og erhvervsvejledere, viser at 67 % (= 4 personer) vurderer at deres institution *overordnet* i høj eller i nogen grad har fulgt anbefalingerne.

Respondenternes besvarelser af i hvilket omfang de vurderer at der er fulgt op på *hver enkelt* af de konkrete anbefalinger, angiver at der er fulgt op på 87 % af anbefalingerne i høj (39 %) eller nogen grad (39 %) eller tiltag var i gang før evalueringsrapporten udkom (9 %).

På spørgeskemaets spørgsmål om i hvilken grad evalueringen i sin helhed har medvirket til at udvikle/styrke forskellige dele af uddannelsen, svarer 67 % (= 4 personer) at evalueringen har haft betydning for undervisningens tilrettelæggelse og den løbende kvalitetssikring, se figur 7. Besvarelsesprocenterne på de øvrige områder – systematisk anvendelse af evaluering, dialog og samarbejde og den faglige profil – ligger alle på 50 % (= 3 personer).

Figur 7

Respondenternes vurdering af "i hvilken grad evalueringen i sin helhed har været medvirkende til at udvikle/styrke ...", procentvis andel bekræftende (i høj eller nogen grad) fra hhx/htx

4.4.2 Effekten vurderet ved interview

Uddannelsesledere og uddannelses- og erhvervsvejledere fra htx nævnte i interviewet at evalueringseffekten først og fremmest opleves som PR-værdi for uddannelsen. De oplever at uddannelsen med evalueringen blev set, respekteret og formidlet udadtil – noget de øjensynligt har savnet. Dette bekræftes i øvrigt af interviewet med de htx- og hhx-ansvarlige fra Undervisningsministeriet.

Uddannelseslederne og uddannelses- og erhvervsvejlederne gav udtryk for at de oplever at mange af rapportens anbefalinger er rettet mod Undervisningsministeriet. Analysen af anbefalinger foretaget som forundersøgelse til effektundersøgelsen viser dog at hovedparten af anbefalingerne (95 %) eksplicit er rettet mod skolerne og/eller lærerne. Effektundersøgelsen giver ikke en entydig forklaring på denne diskrepans.

Interviewdeltagerne vurderede samtidig at evalueringens anbefalinger har haft flere effekter. Først og fremmest har de haft betydning for procedurer og omprioriteringer på skolerne.

Følgende viser de effekter af anbefalinger som interviewdeltagerne fra hhx – uhjulpert – husker:

- Der arbejdes nu med en mere systematisk evaluering af undervisningen – det opleves dog af nogle som kontrol.
- Som følge af rapporten er der iværksat en mere målrettet vejledningsindsats i forhold til at motivere til videregående uddannelse. Det drejer sig bl.a. om konkrete tiltag som udslusningsamtaler og en udvidet STORM-koncept (studieorienterende møder på gymnasiale uddannelser).

Interviewdeltagerne fra htx husker:

- Rapporten har igangsat en vigtig debat om indholdet i og styrkelse af htx's profil.
- Anbefalingen om at styrke studiemiljøet på skolerne kom som en overraskelse, men den har sat en udvikling i gang. Skolerne arbejder nu med at styrke elevernes fornemmelse af et egentligt studiemiljø.

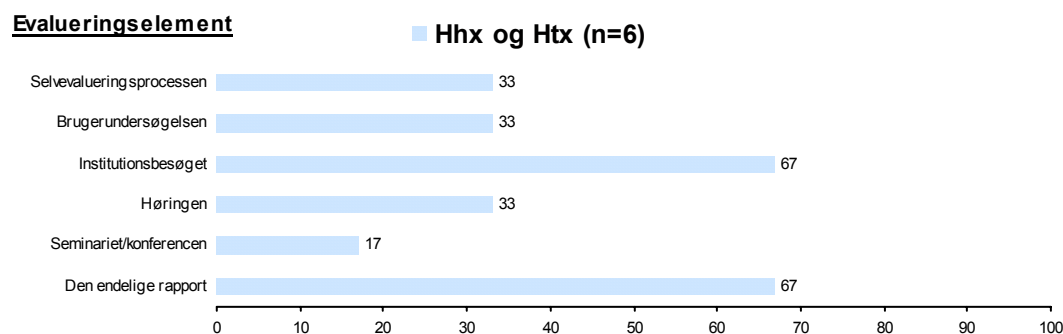
4.4.3 Effekter af evalueringens forskellige elementer

For hhx- og htx-uddannelser gælder – i modsætning til de andre uddannelser – at selvevalueringen har haft mindre effekt end andre proceselementer ifølge spørgeskemabesvarelser. Det skyldes efter al sandsynlighed at selvevalueringen på hhx/htx tog udgangspunkt i en spørgeskemalignende vejledning der i mindre omfang end sædvanligt for EVA's selvevalueringer lagde op til intern refleksion og dialog. Det er hermed kun 33 % (= 2 personer) der vurderer at selvevalueringprocessen i høj eller nogen grad har understøttet en udvikling, se figur 8. De faktorer der har haft størst betydning for dette område, er institutionsbesøg og den endelige rapport, angivet af 67 % (= 4 personer) i høj eller i nogen grad. Brugerundersøgelse, høring og

seminar vurderer henholdsvis 33 % (= 2 personer) og 17 % (= 1 person) har haft en betydning for udviklingen.

Figur 8

Respondenternes vurdering af "hvorvidt de enkelte elementer i den samlede evalueringsproces har været med til at igangsætte en udvikling på afdelingen", procentvis andel bekræftende (i høj grad eller nogen grad) for hhx og htx

Respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen vurderer ikke at interne eller eksterne forhold har hverken hæmmet eller fremmet muligheden for opfølgning. Men interviewdeltagernes oplevelse af at mange anbefalinger er rettet mod ministeriet, har mindsket deres indtryk af at være "modtager" for rapporten og dermed oplevelsen af effekt. Igen må det fremhæves at størstedelen af anbefalingerne eksplicit var rettet mod skolerne, men deltagerne har tilsyneladende ikke denne vurdering.

4.4.4 Effekten set af de hhx- og htx-ansvarlige fra Undervisningsministeriet

Undervisningsministeriets htx- og hhx-ansvarlige siger at det ikke har været muligt for dem at adskille effekterne af evalueringen fra effekterne af andre faktorer. Fx var der allerede truffet beslutning om nogle tiltag før rapporten kom, fx en ændring af eksamensformer på hhx.

De htx- og hhx-ansvarlige siger at de var enige i evalueringsrapportens betragtninger om at de gymnasiale uddannelser skal udgøre et "gearskifte" i forhold til grundskolen, og det var noget de også havde arbejdet på i ministeriet. Anbefalingen kunne derfor bruges som "en murbrækker" til at arbejde videre med ministeriets egen plan. Modsat var der nogle enkelte af anbefalingerne de hhx- og htx-ansvarlige ikke var enige i, og dem har de derfor ikke arbejdet videre med.

Endelig er det af betydning for effekten af EVA's evalueringer i hvilket omfang de enten er i tråd med eller i modsætning til de politiske strømninger. Samtlige interviewdeltagere fra de faglige foreninger og ministeriet understreger det forhold at gennemslagskraften naturligvis er større hvis en anbefaling er i overensstemmelse med aktuelle politiske intentioner eller tiltag. Det gælder ikke mindst anbefalinger der har økonomiske konsekvenser.

4.5 Spredningsundersøgelsen

EVA's evalueringer på grundskole- og ungdomsuddannelsesområderne har typisk til formål at beskrive og vurdere praksis rettet mod et bredere felt end de institutioner der deltager i en evaluering, for dermed også at sætte udvikling i gang på andre institutioner. I denne effektundersøgelse er det undersøgt hvorvidt en given evaluering og dens resultater er kendt af andre end netop de institutioner der deltog i evalueringen. Hhx-skolerne er blevet udvalgt som case til dette pilotprojekt. De øvrige skoleområder er valgt fra for ikke at inddrage unødigt mange respondenter i dette pilotprojekt som nævnt i metodeafsnittet.

Uddannelsesledere/-chefer og uddannelses- og erhvervsvejledere fra de 55 hhx-skoler som ikke deltog i evalueringen har modtaget et spørgeskema om deres kendskab til og anvendelse af evalueringen. EVA har ikke på forhånd formuleret succeskriterier for udbredelsen af sine rapporter, det kan derfor være svært at tage stilling til om den udbredelse vi kan konstatere, er

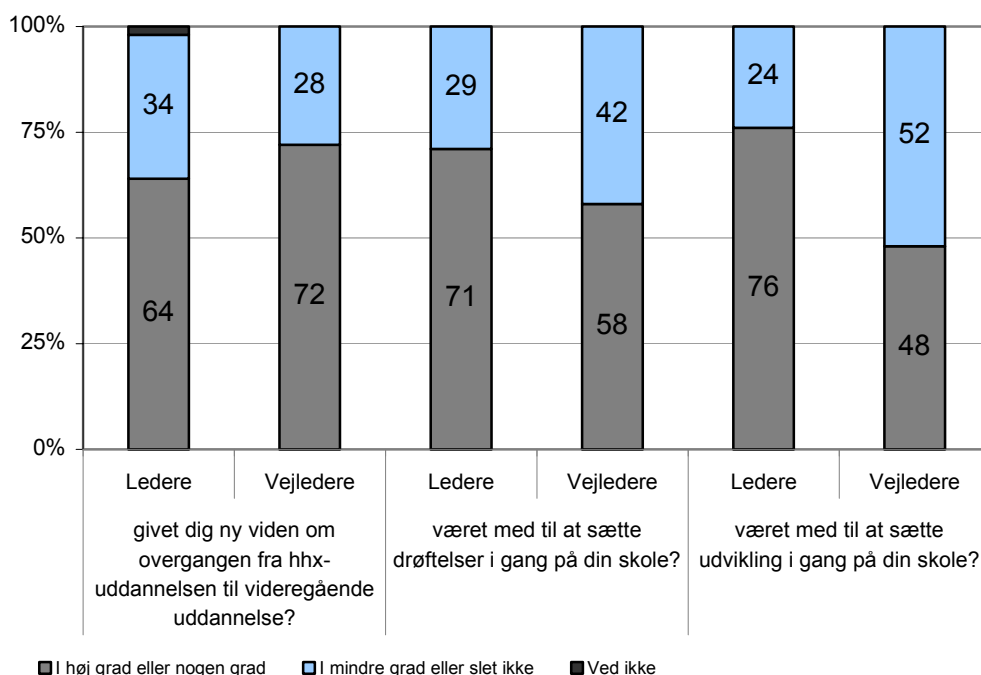
tilfredsstillende. Hhx er dog et område med forholdsvis få institutioner, og evalueringen af overgange fra htx og hhx var den første EVA-evaluering på området. Disse faktorer gør at man kunne forvente et rimeligt højt kendskab til evalueringen, hvilket da også er til stede. 77 % af uddannelseslederne/-cheferne angiver at de i høj (50 %) eller i nogen grad (27 %) har kendskab til evalueringen. Blandt uddannelses- og erhvervsvejlederne har 68 % i høj (26 %) eller i nogen grad (42 %) kendskab til evalueringen. Der er dermed et mindre kendskab til evalueringen blandt vejlederne end blandt lederne. Den førstnævnte gruppe kunne ellers forventes at have en særlig interesse i evalueringen da den i vidt omfang beskæftiger sig med deres ansvarsområde. Undersøgelsen viser ikke hvad forskellen mellem de to grupper skyldes.

19 respondenter – heraf 17 vejledere og 2 relativt nyansatte ledere – angiver at de intet kendskab har til evalueringen. De 19 har ikke besvaret den resterende del af spørgeskemaet. I resten af dette afsnit refereres kun til de personer som tilkendegav et kendskab til evalueringen. Der er tale om 41 ledere og 64 vejledere.

Af disse angiver henholdsvis 86 % af lederne og 90 % af vejlederne at have læst alt i rapporten om hhx eller dele af den. En større del af lederne (59 %) end vejlederne (31 %) har læst alt om hhx i rapporten.

Generelt skønner ledere og vejledere at evalueringen har haft en positiv betydning på flere områder, se figur 9. 76 % af lederne vurderer at evalueringen i høj eller nogen grad har været med til at sætte udvikling i gang på deres skole, blot 48 % af vejlederne har dette synspunkt. Til gengæld vurderer 72 % af vejlederne at evalueringsrapporten i nogen eller høj grad har givet dem ny viden, 64 % af lederne vurderer dette. 71 % af lederne og 58 % af vejlederne oplever at evalueringen har været med til at sætte drøftelser i gang på deres skole.

Figur 9
Respondenternes besvarelse af "i hvilken grad vurderer du at evalueringen har ...":

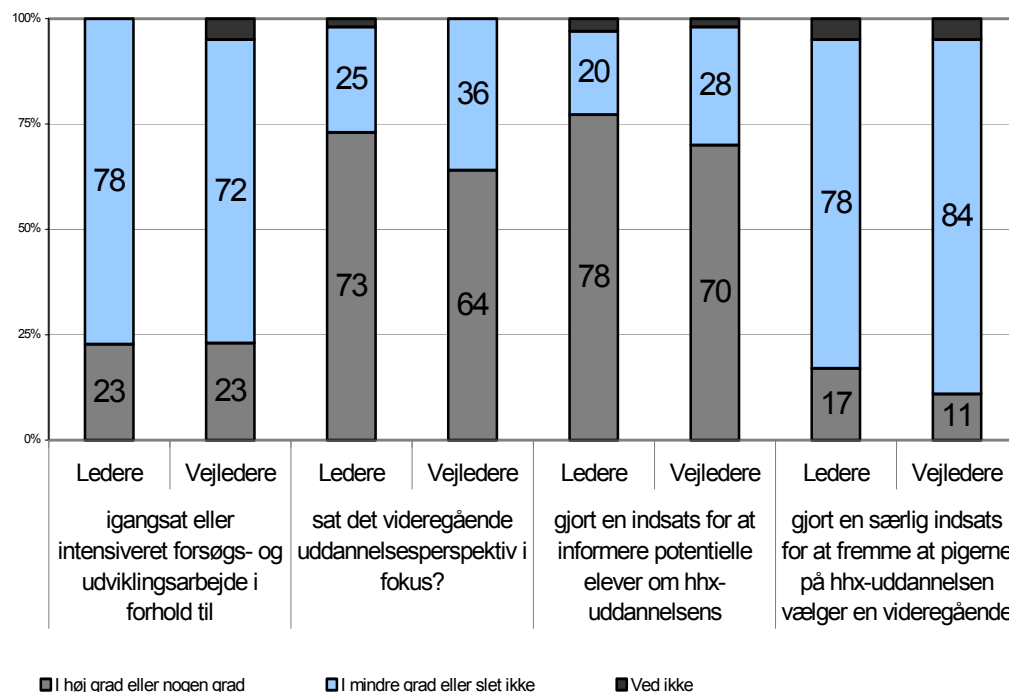

Det er igen værd at bemærke forskellen mellem ledere og vejledere. Lederne har – med en enkelt undtagelse – et mere positivt syn end vejlederne på evalueringens betydning. Undersøgelsen giver ikke en forklaring på dette.

Lederne og vejlederne er blevet bedt om at vurdere om evalueringen har bidraget til at udvikle fire områder som er omfattet af evalueringsrapportens anbefalinger, se figur 10. På to af områderne er besvarelsene i høj grad positive, det drejer sig dels om evalueringen har bidraget til at "skolen har sat det videregående uddannelsesperspektiv i fokus", dels om evalueringen har

bidraget til at "skolen har gjort en indsats for at informere potentielle elever om hhx-uddannelsens overordnede formål". Mellem 64 % og 78 % af vejledere og ledere udtrykker disse holdninger. En betydelig mindre andel – mellem 11 % og 23 % – vurderer til gengæld at evalueringen har bidraget til dels at "skolen har igangsat eller intensiveret forsøgs- og udviklingsarbejde i forhold til eksamensformer", dels at "skolen gør en særlig indsats for at pigerne på hhx-uddannelsen vælger en videregående uddannelse". Også på disse fire spørgsmål har lederne generelt noget mere positive vurderinger end vejlederne.

Figur 10
Respondenternes besvarelse af "har evalueringen bidraget til at skolen har ...":

Generelt viser spredningsundersøgelsen altså en rimelig stor udbredelse af både evalueringsrapportens budskab og udviklingsintention, dog med undtagelser såsom at gøre en særlig indsats for at pigerne på hhx-uddannelsen vælger en videregående uddannelse.

4.6 Opsamling

Effektundersøgelsen viser at den største effekt ved evalueringerne er at de er med til at igangsætte dialog og refleksion på institutionerne. Evalueringerne medvirker samtidig til at forskellige forhold bliver synliggjort og kommer i fokus. Undersøgelsen viser at der kun i mindre grad opleves en evalueringseffekt i form af konkrete handlinger. Dette resultat er i tråd med Hofsteters og Alkins redegørelse (2002) som blev præsenteret i kapitel 3. De fremhæver at effekter af evalueringer ofte er at mindske usikkerhed, sætte processer i gang og øge opmærksomheden på specifikke forhold.

Det er forskelligt fra evaluering til evaluering i hvor stor grad deltagerne oplever at der er en effekt. Den oplevede effekt er størst på htx og hhx. Det afspejles også i at kendskabet til evalueringsrapportens budskab og udviklingsintention har spredt sig til de hhx-skoler som ikke har deltaget i evalueringen. Det skal bemærkes at spredningseffekten ikke er blevet undersøgt for de øvrige institutionstyper. Basisuddannelserne oplever i noget mindre grad en effekt – RUC vurderer dog effekten højere end AAU. Deltagerne i fysik- og historieevalueringerne vurderer i endnu mindre grad at der har været en effekt.

Ifølge Stensakers epilog til effektundersøgelsen som præsenteres i kapitel 7, er effektresultaterne generelt lig med de resultater som andre effektundersøgelser af uddannelsesevalueringer har fundet. I dette perspektiv må resultaterne betragtes som tilfredsstillende.

Deltagerne i effektundersøgelsen har vurderet at evalueringernes dokumentationsmateriale har været med til at kaste lys over og dokumentere en række vigtige forhold. Det har bl.a. været anvendeligt for ministeriet og for forskere. Flere af interviewdeltagerne rejste den kritik at evalueringerne "ikke bringer noget nyt". Men spørgsmålet er i hvilken grad EVA's evalueringsrapporters funktion er at "bringe noget nyt". Rapporterne bygger på aktører i uddannelsesverdens egne udtalelser og forsøger at give et billede af hvordan uddannelser/institutioner fungerer. Forslagene til udvikling tager derfor også udgangspunkt i denne virkelighedsbeskrivelse som skal være genkendelig for aktørerne.

5 Konsekvenser for EVA's praksis

Deltagerne i effektundersøgelsen peger på en række forhold som har fremmet eller hæmmet en positiv effekt af evalueringen, og som EVA derfor bør være særligt opmærksom på med henblik på at ændre eller forbedre EVA's metoder og fremgangsmåder.

Dette kapitel indeholder en gennemgang og diskussion af en række forhold som er identificeret ved en vurdering af det samlede dokumentationsmateriale. Kapitlet fremhæver hvilke elementer eller faser i evalueringsprocessen deltagerne i effektundersøgelsen har vurderet som vigtige for deres oplevelse af evalueringens effekt og for deres udbytte af evalueringen. Der er dels tale om forhold som kan henføres til EVA's arbejdsmetoder, dels eksterne elementer som også har påvirket oplevelsen af effekten af evalueringerne.

I effektundersøgelsens dokumentationsmateriale har disse forhold selvfølgelig en helt konkret form og er knyttet til de enkelte evalueringer. I dette kapitel er dokumentationen behandlet på et generelt plan fordi formålet er at give input til at udvikle EVA's metode og ikke at vurdere de enkelte evalueringsprojekter.

Forholdene kan sammenfattes i nedenstående punkter som vil blive uddybet i de følgende afsnit:

- EVA som institution
- kendskab og indstilling til evalueringen
- selvevaluering
- evalueringsgruppe
- ressourcer
- evalueringsrapporten
- anbefalinger
- pressen
- eksterne forhold.

Det skal bemærkes at den valgte metode hvor der spørges til deltagernes oplevelse af hvilke forhold der har fremmet eller hæmmet effekten af evalueringen, tilsyneladende har gjort det svært for deltagerne at skelne mellem "oplevelse af effekt af evalueringen" og "tilfredshed med evalueringen". Effektundersøgelsens resultater på dette område adskiller sig da heller ikke væsentligt fra resultaterne af EVA's løbende institutionsundersøgelser, hvor der bl.a. spørges til institutionernes oplevelse af samarbejdet med EVA.

Mange af ovenstående punkter vil derfor allerede være kendte indsatsområder på EVA. Der er i mange tilfælde igangsat initiativer eller foretaget ændringer af EVA's fremgangsmåde for at forbedre de forhold der her nævnes af deltagerne som hæmmende for opfølgning og effekt. De følgende anbefalinger til EVA skal derfor ses i lyset af allerede eksisterende bestræbelser på at forbedre instituttets metode og fremgangsmåde.

EVA som institution

Effektundersøgelsen har vist at der er stor bevidsthed og opmærksomhed på EVA som "afsender" af evalueringen, både fagligt og politisk. Generelt opleves EVA's rolle som flersidig: Deltagerne ser først og fremmest EVA som en autoritet – en seriøs, sober og videnskabelig institution. Men samtidig beretter de om nogen usikkerhed om hvis ærinde EVA går: Gøres det for uddannelsesinstitutionerne, ministeriet/ministerierne, er det eventuelt et meget konkret ikke oplyst formål eller noget helt fjerde?

Det er i nogen grad uklart for deltagerne med hvilket mandat man evalueres, og med hvilket formål, og om EVA primært fungerer som kontrolinstans eller sparringspartner.

EVA's image er overvejende positivt. Deltagerne opfatter EVA's arbejde som grundigt, i flere tilfælde som videnskabeligt. Der er en generel oplevelse af at evalueringerne er meget omfattende og grundige og kommer "hele vejen rundt". Det opleves positivt at EVA's metode indebærer en sammensætning af flere dataindsamlingsprocesser. Det betyder at der i undersøgelsen ikke stilles spørgsmål ved evalueringernes resultater i forhold til metodevalg og at EVA's evalueringer opfattes som seriøse og troværdige.

- EVA bør fortsat arbejde for at øge tydeligheden og åbenheden gennem hele evalueringprocessen, også hvad angår egen rolle og autoritet i forhold til de evaluerede institutioner.

Kendskab og indstilling til evalueringen

Effektundersøgelsen har vist at der blandt de evaluerede ofte er ganske stor mangel på viden om basale forhold ved evalueringerne som formål, mandat og metode. Flere deltagere har oplevet præmisserne for evalueringen som uklare og som følge deraf haft en grundlæggende tvivl om formålet med evalueringen. Desuden er der uklarhed om hvordan den enkelte institution er blevet udvalgt til at deltage, hvad der forventes af institutionen i den forbindelse, og hvad formålet er med evalueringsgruppens og EVA's besøg.

Uklarheden giver stof til ret udbredte overvejelser om "skjulte dagsordner" og hæmmer både en mere uforbeholden deltagelse i og opfølgning på evalueringerne. I nogle tilfælde har det givet anledning til strategisk handlen fra de evalueredes side, dvs. at man bevidst har forsøgt at dreje resultaterne i en bestemt retning. Det må formodes at en del af årsagerne til uklarheden også er at EVA ved gennemførelsen af Handlingsplan 2000-evalueringerne ikke var så kendt og altså heller ikke EVA's rolle og mandat i det samlede uddannelsespolitiske billede. Men problemstillingen må ikke undervurderes, heller ikke selv om EVA er mere kendt i dag.

Deltagerne fremhæver at uklarhed om følgende forhold har bevirket en negativ modtagelse og opfattelse af evalueringen:

- EVA's evalueringsmandat
- EVA's/projektgruppens rolle og evalueringsgruppens rolle
- evalueringens formål
- den valgte metode, herunder formålet med besøg.

- EVA bør fortsat arbejde for at skabe klarhed og sikkerhed om de nævnte forhold.

Selvevaluering

At deltage i en selvevalueringsproces har generelt været en meget positiv oplevelse for deltagerne. Arbejdet med selvevalueringen har i flere tilfælde været en katalysator for den interne kommunikation og fælles identitet på institutionerne. Deltagerne beskriver det som en sjælden og velkommen lejlighed til at reflektere over det arbejde de udfører til daglig, diskutere arbejdet med kolleger og diskutere prioriteringen af fremtidige udviklingsmål.

I flere tilfælde har deltagerne dog også oplevet at de mange ressourcer de har brugt på selvevalueringsprocessen og på at skrive rapporten, ikke bliver mødt med et tilfredsstillende resultat i evalueringsrapporten. De udtrykker skuffelse over at selvevalueringen ikke fylder mere i evalueringsrapporten, og at evalueringsrapporten godt kan indeholde anbefalinger der går imod selvevalueringsrapporten.

Der er i flere tilfælde ønske fra deltagerne om at blive inddraget tidligt i evalueringen så man fx kan levere input til fokusområder til selvevalueringsmaterialet.

- EVA bør overveje hvordan vi kan informere bedre om selvevalueringens formål og den vægt hvormed selvevalueringsrapporterne indgår i evalueringsrapporten.

- EVA bør diskutere fordele og ulemper ved i højere grad at søge input til selvevalueringsguiderne fra uddannelsesområderne.

Ressourcer

Der er en generel oplevelse af at have brugt mange ressourcer, ofte mere end man havde regnet med, på at deltage i arbejdet med selvevalueringerne. Dermed opstår en forventning om få noget igen, men denne forventning opfylder evalueringsrapporten ikke altid. Der efterlyses derfor en mere målrettet feedback fra EVA til institutionerne så man har noget mere konkret at arbejde videre ud fra.

Nogle af deltagerne har haft vanskeligt ved at se fordelene for sig selv og for deres institution ved at deltage og bruge tid og kræfter på evalueringen. Det skyldes at de har manglet viden om hvorfor deres institution var udvalgt, og om hvor de nødvendige ressourcer til selvevaluering skulle komme fra.

Evalueringsgruppe

Evalueringsgruppemedlemmerne bliver overordnet set som kompetente og velvalgte og bliver opfattet som lydhøre og imødekommende over for den enkelte institution. Deltagerne beskriver det som positivt at evalueringen omfatter en evalueringsgruppe med faglig ekspertviden på deres område: Evalueringsgruppens medvirken styrker evalueringens troværdighed og legitimitet.

Der er nogen uklarhed om med hvilket formål og i hvis ærinde medlemmerne af evalueringsgruppen deltager i evalueringen. Problemstillingen har været mest tydelig for deltagerne ved besøgene: Hvor der var uklarhed om formål og roller, affødte det skepsis som igen hæmmede dialogen. Der efterlyses derfor en tydeliggørelse af evalueringsgruppemedlemmernes mandat.

- EVA bør overveje hvordan vi kan tydeliggøre evalueringsgruppernes funktion, både generelt i evalueringen og især ved besøgene.

Evalueringsrapporten

Rapportlængde

Med hensyn til rapportens udformning og længde er der forskel på uddannelsesområdernes vurderinger. Mens universiteterne ikke har bemærkninger specifikt om rapporternes længde, findes der på gymnasie- og hhx-/htx-området den opfattelse at evalueringsrapporterne var for tunge og lange. Det vurderes positivt at der udkom en "pixi-udgave" af hhx-/htx-rapporten, men det vurderes samtidig at den kunne gøres endnu kortere. Jo kortere, jo bedre.

Indhold

Selv om alle deltagere er enige om at EVA's rapporter ikke bringer noget væsentligt nyt på banen, finder de dokumentationen interessant. Det er godt at se sit eget område og dets centrale problemstillinger beskrevet på en indfølelse og fyldestgørende måde, og det oplever deltagerne langt hen ad vejen er tilfældet. Den positive opfattelse af det deskriptive niveau er med til at styrke indtrykket af grundighed fra EVA's side.

Effektundersøgelsen peger desuden på at evalueringsrapporterne også benyttes af andre parter end de evaluerede deltagere, fx forskere.

Deltagerne bruger evalueringsrapporterne til at understøtte den viden de i forvejen har, og de forandrer de ønsker iværksat. Omvendt er der tendens til at tolke det forhold at rapporterne overvejende indeholder kendt viden som at "EVA blot skriver det vi ved i forvejen". Dette peger endnu engang på det vigtige i at tydeliggøre formålet: Hvem er det skrevet til, og hvad kan deltagerne forvente selv at få ud af det?

Samtidig med at evalueringsrapporterne roses for deres grundighed, efterlyser mange deltagere mere fokuserede rapporter, dvs. rapporter som behandler et afgrænset område af en uddan-

nelse eller institution. Det forhold at en evalueringsrapport forsøger at omfatte "alt", gør det i deltageres øjne svært at forholde sig til opfølgning fordi man jo ikke kan følge op på alle områder samtidig. I praksis foretager deltagerne selv denne afgræsning og prioritering idet de forkaster det indhold og de anbefalinger de ikke er enige i eller finder vanskeligt at gennemføre.

Tidsproblemet

Mens selvevalueringen som nævnt opleves som en proces der sætter skub i tingene på den enkelte skole, opfattes det generelt som negativt at der går så lang tid fra institutionerne afleverer selvevalueringer, til selve evalueringer kommer. Det giver en oplevelse af energitab efter en ellers god selvevaluering og af at befinde sig i et "dødvande" hvor der fra institutionernes synspunkt tilsyneladende ingenting sker. Det kan vende stemningen mod evalueringer og kan betyde at rapporten og dens anbefalinger opleves som passé når den endelig kommer.

Nærhed – institutionernes mulighed for at genkende sig selv i rapporterne

Deltagerne beskriver det som en faktor af positiv betydning når de kan genkende deres egen institution i evalueringer. Når institutionerne har brugt megen tid og mange ressourcer på at selvevaluere, bliver forventningerne til det endelige resultat i evalueringer tilsvarende høje. Disse forventninger er dog generelt ikke blevet indfriet på ungdomsuddannelsesområdet. Deltagerne fremhæver at en væsentlig årsag er at deres udbytte af evalueringer har været af så overordnet karakter at det er vanskeligt at bruge i praksis på den enkelte institution.

Selv om deltagerne vurderer at evalueringer indeholder gode beskrivelser og fremhæver centrale problemstillinger, kritiseres rapporterne for ikke at tage højde for særlige forhold som gør sig gældende på den enkelte institution. Hvor deltagerne ikke kan genfinde sig selv og deres egen institution i evalueringens generelle billede, øger det skepsis over for konklusionerne. Når deltagerne oplever at der ikke er taget højde for de særlige forhold som gør at deres institution adskiller sig fra det generelle billede, øges tilsvarende risikoen for at anbefalingerne forkastes.

Deltagerne fremhæver EVA's forståelse – eller mangel på samme – af det evaluerede uddannelsesområde og den kultur der hersker på de enkelte typer af uddannelsesinstitutioner som værende af væsentlig betydning for hele evalueringens forløb og dermed også for evalueringens modtagelse. Der ligger således en udfordring for EVA i at balancere mellem at kunne samarbejde konstruktivt med institutionerne og de respektive kulturer og selvforståelser og samtidig kunne udfordre disse hvor de udgør barrierer for nytænkning og påkrævede forandringer.

- EVA bør fortsætte den udvikling som allerede er i gang med hensyn til i endnu højere grad at målrette kommunikation til de forskellige målgrupper.
- EVA bør overveje hvordan evalueringer kan udformes så de i højere grad bliver vedkommende for institutionerne.
- EVA bør overveje hvordan instituttet i højere grad kan give en form for individuel feedback til institutionerne, enten i evalueringer eller på anden måde, fx ved møder med institutionerne som i givet fald bør ligge tæt på offentliggørelsestidspunktet.
- EVA bør overveje fordele og ulemper ved mere fokuserede rapporter. Dette skal ses i sammenhæng med overvejelser om anbefalinger og opfølgning.

Anbefalingerne

Overordnet set betragtes evalueringernes anbefalinger som relevante, også selv om der ikke nødvendigvis bliver fulgt op på dem.

Deltagerne peger på det store antal anbefalinger som en hæmmende faktor for opfølgning. Det er for uoverskueligt og umuligt at tage fat på alt, og det betyder at det bliver for let at feje anbefalingerne til side som urealistiske når det gælder opfølgning (selv om hver enkelt anbefa-

ling godt kan opleves som relevant). Det fremhæves desuden som nødvendigt og mekanisk hvis der følger en anbefaling efter hver delkonklusion.

I nogle tilfælde er det blevet oplevet som uklart hvilket niveau anbefalingerne sigter mod: om det er lokalt, regionalt eller ministerielt niveau, og om anbefalingen er møntet på undervisere og/eller ledelsesniveau. Der er også eksempler på anbefalinger der opleves som urealiserbare fordi de kræver for store ressourcer. I disse tilfælde negligeres anbefalingen.

På baggrund af de mange anbefalinger efterspørger deltagerne at der i evalueringsrapporten prioriteres mellem anbefalingerne, og at det helt klart fremgår hvem anbefalingen er tiltænkt.

- EVA bør overveje følgende i forbindelse med udformningen af anbefalinger:
- antallet af anbefalinger
 - spørgsmålet om prioriteringen mellem anbefalinger
 - realiserbarhed (herunder finansieringsspørgsmålet)
 - klar modtager – hvem skal handle?

Effektundersøgelsen har ikke kunnet bekræfte en indledende hypotese om at den sproglige formulering af anbefalingerne er betydende for opfølgning. I det hele taget har anbefalingerne i sig selv haft mindre betydning for opfølgning end det først har været antaget. I stedet er det i større grad evalueringsprocessen, den samlede rapport og de emner den peger på der har betydning for om der bliver fulgt op. Dette forhold kan dog have ændret sig med opfølgingsbekendtgørelsen som blev indført i 2001, og som pålægger institutionerne at forholde sig til de enkelte anbefalinger.

Pressen

Pressemeddelelserne er genstand for udbredt kritik fra alle deltagerne. Indvendingerne går på at pressemeddelelserne ikke er saglige fremstillinger af evalueringsrapporterne, men vægter de negative elementer på bekostning af de positive. Det er en udbredt oplevelse at rapporterne, som deltagerne i denne forbindelse omtaler som velafbalancerede og bredt dækkende, ikke afspejles i det der opfattes som "sensationshungrende" pressemeddelelser. Dette tolkes som at EVA vil i pressen for enhver pris, og at EVA bruger pressen til at retfærdiggøre sin eksistens ved at pege på det negative hos institutioner på deres – og sandhedens – bekostning. Der er en udbredt opfattelse af at EVA har haft brug for at profilere og legitimere sig selv gennem pressemeddelelserne. Der er tendens til at lade denne negative oplevelse overskygge de positive elementer ved evalueringen og efterlade et negativt helhedsindtryk.

- EVA bør fortsætte sine overvejelser over instituttets pressestrategi. Man bør i den forbindelse se på:
- om EVA i dag prioriterer faglighed, seriøsitet og troværdighed højt nok i forbindelse med pressemeddelelser og anden pressekontakt
 - hvordan EVA kan gøre pressemeddelelserne til mere afbalancerede udtryk for rapporternes indhold
 - om resultaterne fra EVA's rapporter skal spredes på anden vis end hidtil, fx ad andre kanaler og til nærmere definerede målgrupper.

Eksterne forhold

De ovenfor gennemgåede forhold er relateret direkte til EVA's praksis og er dermed forhold EVA har en væsentlig indflydelse på. Effektundersøgelsen har desuden påvist en række forhold af mere ekstern karakter der også har betydning for evalueringernes gennemslagskraft og effekt. Der er tale om forhold EVA kun i begrænset omfang kan påvirke, men alligevel bør være meget opmærksom på i sin tilrettelæggelse og gennemførelse af evalueringer:

- Den lærer- eller institutionskultur der kendetegner et givet uddannelsesområde.
- Den politiske udvikling i forhold til EVA's evalueringer. Det skal både sikre instituttets uafhængighed og hindre at EVA iværksætter evalueringer der i for stort omfang vil være påvirket af politiske tiltag.
- I hvilket omfang igangværende eller netop gennemførte undersøgelser eller forskningsprojekter påvirker en eventuel evaluering.
- At anbefalingernes intentioner fremgår så klart og entydigt som muligt for at reducere muligheden for uintenderede effekter af EVA's rapporter.

6 Fremtidige perspektiver

Effektundersøgelsen har givet et godt indblik i hvordan evalueringdeltagere har oplevet det at være med i en evalueringproces. Billedet af om der har været en effekt af EVA's evalueringer er derimod mindre klart. Det har været en væsentlig problemstilling for undersøgelsen at det er vanskeligt at definere effekt. Samtidig er der mange faktorer som gør det svært at indfange og isolere effekt af evaluering fra det fletværk af andre forhold der er med til at sætte udvikling og refleksion i gang på de enkelte institutioner – og modsat isolere grunde til manglende opfølgning; skyldes det evalueringerne og deres resultater eller andre forhold?

I effektundersøgelsen tages der udgangspunkt i den oplevede effekt, og denne definition har gjort det muligt at opnå resultater og finde mønstre i svarene. Det er dog et spørgsmål hvor valide svarene er. Som nævnt er der mange faktorer som spiller ind på i hvilket omfang deltagerne udtrykker at have oplevet en effekt – fx respondenternes generelle indstilling til EVA og instituttets rolle i uddannelsessektoren. Forskellene på resultaterne af de gennemførte interviewundersøgelser og spørgeskemaundersøgelserne viser også at det er svært at få et nogenlunde entydigt svar på om der er oplevet en effekt. Resultaterne kan være udtryk for at emnet i høj grad er påvirkeligt af hvilken metode der anvendes.

6.1 Overvejelser om effektundersøgelser i fremtiden

Der er flere overvejelser EVA må gøre sig i forhold til effektundersøgelser i fremtiden. For det første bør EVA overordnet overveje om der igen skal gennemføres en effektundersøgelse og i givet fald hvordan. Denne undersøgelse har vist at det er meget vanskeligt at definere og måle effekt, men også at det dels er økonomisk og personalemæssigt ressourcekrævende for EVA at gennemføre undersøgelsen, dels er de ressourcekrævende for de involverede institutioner at deltage i undersøgelsen. Når institutionerne deltager i en evaluering, er det også ressourcekrævende for dem. Dette forhold søger EVA at imødekomme ved i videst muligt omfang at tilrettelægge en proces og et produkt der indeholder et udbytte for deltagerne. Deres deltagelse i en effektundersøgelse af denne karakter kan derimod ikke siges at have et udbytte for deltagerne der står mål med indsatsen. Derfor virker det ikke rimeligt at bede dem om at være med i en så omfattende undersøgelse, specielt i betragtning af at det er forholdsvis usikkert at udtale sig om effektresultatet.

Effektundersøgelsen kunne designes på andre måder. Det vil kræve grundlæggende overvejelser om et nyt design. Effektundersøgelsen kunne også gennemføres ud fra et andet effektperspektiv. Formålet kunne fx være at undersøge hvilken effekt EVA har i den politiske verden, eller at søge efter symbolske spor på effekten af EVA's arbejde såsom hvordan taler relevante aktører om EVA, og hvordan opfatter de instituttet? Se kapitel 7 for en uddybning af de forskellige perspektiver der kan anlægges på effekt.

Der kan komme et stigende politisk krav eller et forventningspres fra bl.a. uddannelsesverdenen om at EVA dokumenterer effekten af sit arbejde. Det er dog spørgsmålet om effektundersøgelser som denne er den mest hensigtsmæssige måde at dokumentere effekt på. Det er også en betragtning at EVA i stedet for at måle effekt skal bestræbe sig på at motivere til opfølgning på evalueringerne. Om EVA igen skal gennemføre effektundersøgelser, og hvordan, bliver hermed en afvejning af mange faktorer.

For det andet bør EVA overordnet overveje om nogle af elementerne fra effektundersøgelsen kan anvendes igen uden hele undersøgelsen gennemføres. Fx har det været værdifuldt for EVA at få yderligere kendskab til hvordan institutionerne vurderer evalueringproces og -resultat, og hvordan disse er med til at påvirke opfølgningen på evalueringer. Det er viden som EVA kan

anvende til at forbedre sin praksis. Derfor kan det eftertænkes hvordan EVA fremover kan få denne indsigt. Et muligt forslag er at elementer fra effektundersøgelsen knyttes til de institutionsundersøgelser som EVA gennemfører efter hver evaluering. Her sendes spørgeskemaer til institutionerne for at få deres vurdering af *tilfredsheden* med samarbejdet med EVA og evalueringsprocessen.

Institutionsundersøgelsen er i dag placeret umiddelbart efter en evaluering gennemførelse. Det er dog ikke et hensigtsmæssigt tidspunkt at spørge institutioner om *effekten* af evalueringer. En mulighed er i stedet at gennemføre institutionsundersøgelsen efter at de institutioner der er forpligtet dertil ved lov, har offentliggjort deres planer om hvordan de vil følge op på evalueringen. Planerne skal være offentliggjort et halvt år efter evalueringen er afsluttet. Her bør institutionerne ideelt set kunne vurdere evalueringen og dens proces i forhold til en begyndende og fremtidige opfølgning (den intenderede effekt).

Samtidig kan det overvejes hvordan interview kan indgå som en del af undersøgelsen. I denne effektundersøgelse har interviewene givet et indgående og nuanceret indblik i deltagernes vurderinger af effekt og evalueringsproces. Et forslag er at nogle evalueringer i fremtidige undersøgelser kan udvælges til at indgå i interviewundersøgelser. Undersøgelsens design skal selvfølgelig overvejes mere i detaljer, ligesom det skal vurderes hvem der skal gennemføre undersøgelsen. Det kan måske øge troværdigheden hvis andre end EVA gennemfører den. Samtidig bør det vurderes hvordan elever/studerende kan blive inddraget i undersøgelsen.

Den indsigt spredningsundersøgelser kan give på forskellige skoleområder, vil EVA have gavn af i fremtiden. Spredningsundersøgelsen på hhx-skolerne har således givet information om kendskabet til og anvendelsen af EVA's evaluering på institutioner som ikke selv indgik i evalueringen. Det er en viden som EVA ikke før har haft adgang til.

7 Epilog: effekter af evaluering – en relativisering

Dette kapitel er skrevet af Bjørn Stensaker fra Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) som EVA etter effektundersøgelser gjennomførelse har bedt om at sette undersøgelsen og dens resultater ind i et bredere perspektiv.

7.1 Innledning

Evalueringer synes å ha kommet for å bli i våre samfunn. Disse prosessene er i dag en naturlig del av det rådende styringsregime. Fremveksten av evalueringene kan koples til tendensen til økt delegering av myndighet og ansvar i samfunnet – i både offentlig og privat sektor. Der sentral styring før var tradisjonen, har enkeltvirksomheter i dag ofte et mye større individuelt ansvar for måloppnåelse og resultater. Det faktum at ansvaret på denne måten er delegert og snevret inn, gjør det mer påkrevet, men også enklere å bedrive evaluering av virksomheten. Objektet som skal evalueres er oftere tydeligere avgrenset, og de prosessene og målene som er gjenstand for evaluering er ofte så konkrete at de åpner for en evaluering.

Det gjeldende styringsregime forutsetter også at de evalueringer som foretas har konsekvenser for de det gjelder. Evalueringene er "storsamfunnets" kontroll av at det økte ansvaret tas, at økonomiske ressurser brukes fornuftig, og at målene faktisk nås. Som en del av denne samfunnsmessige kontrollen er det imidlertid naturlig at også evalueringene i seg selv underkastes en vurdering. Har de noen effekter? Bidrar de til at styringsregimet fungerer etter hensikten? Oppnås de mål som er skissert?

Når evalueringer utsettes for slike vurderinger, synes man imidlertid i liten grad å se utover den gitte kontekst evalueringene inngår i. Det rådende styringsregime definerer også hvordan kontrollen av evalueringens virksomhet skal foregå. Når man evaluerer evalueringene anlegges ofte kun det perspektiv som evalueringstankegangen er en naturlig del av – og ikke andre perspektiv som "ligger utenfor" dette tankesettet. Resultatet er at den bredere konteksten ignoreres. Denne epilogen er imidlertid nettopp et forsøk på å "utvide" fokus – der vi først skal gi en vurdering av de effektene EVAs virksomhet synes å ha ved institusjonene gitt de mer tradisjonelle rammene for hvordan man tenker "effekter", men der andre perspektiv etter hvert skal introduseres for å utfordre våre tanker om hva evaluering er "godt" for, hvem evaluering er godt for og ikke minst, hva som kan regnes som effekter av en evaluering.

7.2 Effekter av utdanningsevalueringer – hva vet vi?

Sett i forhold til det rådende styringsregime – det vi kan kalle det rasjonelt/instrumentelle perspektivet – er effektstudier et felt hvor vitenskapelige kriterier bør legges til grunn for målingene. Ofte er det ønskelig å finne frem til presise kriterier for hva som kan regnes som en effekt, og der bestrevelsene på å finne "objektive" mål dominerer arbeidet. I våre dager kan en parallell trekkes til mange sektorer, og til forsøk på å finne ulike "performance indicators" som på en enkel og tilforlåtelig måte kan fortelle oss om målene for en gitt virksomhet er nådd.

Problemet som imidlertid ofte oppstår, er at ambisjonene om vitenskaplighet ofte må forlates på grunn av vansker med å etablere årsakssammenhenger. Selv om det kan være enklere å studere endringer ved en enkelt utdanningsinstitusjon i stedet for i utdanningssektoren som sådan, er det mange forhold som bidrar til å komplisere den antatte årsak – virkningssammenhengen: Utdanningsinstitusjonene endrer seg kontinuerlig, mange faktorer, og ikke bare evalueringens virksomhet, påvirker endringene, og skaper effekter som er sammensatte og sprinkle. Og når skal man egentlig måle effekter - etter ett år eller etter ti år? I det første tilfellet

kan effekten ennå ikke være oppnådd. I det andre tilfellet kan drivkreftene bak endringene være glemt. Forskere har dermed i stor grad gitt opp å finne "objektive" mål på effektene av en evaluering, og bruker heller ulike former for metodetriangulering og "subjektive" mål for å kunne si noe meningsfullt om hva som skjer i etterkant av evalueringer. EVA's effektundersøkelse føyer seg inn i rekken av slike forsøk på først å finne og identifisere "objektive" indikatorer, men der man innser at "subjektive" indikatorer nok likevel er det mest hensiktsmessige.

Legger man slike "subjektive" indikatorer til grunn – de opplevelser de som befinner seg ved en gitt virksomhet forteller om – kan man imidlertid sammenligne effektene EVA har funnet både med tidligere effektstudier av danske evalueringer, og internasjonale studier på området.

Effekter av danske evalueringer over tid

I Danmark har man systematisk utført nasjonale evalueringer siden 1992, og i forbindelse med det tidligere Evalueringssenterets omgjøring fra forsøksvirksomhet til permanent institusjon i 1998/99, ble det også foretatt en effektstudie av de evalueringene som hadde funnet sted i perioden opp til 1998. Studien, som ble foretatt av konsulentfirmaet PLS-Consult, fant effekter som passer godt med de som EVA nå har identifisert i "annen runde". Typiske effekter som ble identifisert i 1998 var at de fleste respondenter hadde en positiv opplevelse av hele evalueringprosessen, at selvevalueringen var den enkeltprosess mange hadde størst glede av, samt at man på institusjonene fulgte opp anbefalingene fra evalueringene i noe over 60 prosent av tilfellene (dog med variasjoner mellom fag og institusjoner)(PLS-Consult 1998: 4-6). I tillegg fant konsultentselskapet at typiske effekter av evalueringene var at de "skyndte på" eksisterende endringsprosesser, samt at graden av diskusjoner og refleksjonsprosesser ved institusjonene hadde økt i etterkant (se også Massy 1999).

Disse funnene stemmer godt overens med resultatene fra EVA's effektundersøkelse. Funnene bør betegnes som troverdige siden de er konsistente over tid (samme effekter), men de er også interessante ut fra at de har til dels samme styrke. Antall anbefalinger synes eksempelvis å bli fulgt opp i minst like stor grad som tidligere. Enkelte forskere på feltet har tidligere hevdet at utdanningsevalueringer vil ha en avtagende effekt når de repeteres, siden institusjonene dermed "lærer" hvordan de skal forholde seg til evalueringene, og eventuelt at de reduserer sin interesse for disse prosessene – de er blitt "ufarlige" (see f.eks. Jeliaskova & Westerheijden 2001). At effektene synes å være konsistente over tid i Danmark er en indikasjon på at denne antagelsen ikke nødvendigvis holder stikk. Kanskje kan en årsak være å finne i de diskusjoner og refleksjoner som evalueringene i Danmark synes å bidra til? Et spørsmål er dermed om antagelsen om avtagende virkning kun bør knyttes til evalueringer med en utstrakt kontrollfunksjon, mens de danske evalueringene, som også har utvikling og forbedring som viktige formål, dermed er mindre "sårbare" for slik "strategisk adferd"?

Effekter av de danske evalueringene i et internasjonalt perspektiv

Gitt den store spredning utdanningsevalueringer har hatt i Europa på 1990-tallet, og de mange studier som har vært utført for å studere effekten av disse, er det også mulig å kople de danske funn til ulike internasjonale studier (see Stensaker 2003 for en oppsummering av disse).

Generelt synes de danske funnene å stemme godt overens med hva som er gjort av andre effektstudier internasjonalt. En oppsummering av disse viser bl a at:

- Rundt 50-60 prosent av anbefalingene som en evaluering prosess resulterer i følges opp av institusjonene i etterkant
- Selvevaluering prosessen ofte holdes frem som det enkeltelement med størst effekt (særlig hvis den eksterne evalueringen i liten grad utfordrer eller "overrasker" institusjonen. Der den eksterne evalueringen makter å gi institusjonen nye perspektiv på virksomheten vil dette elementet bli høyere verdsatt)
- Evalueringene har ofte den effekt at oppmerksomheten øker rundt forhold knyttet til undervisning og læring. Siden meritteringsordninger i akademia ofte er knyttet til forskning, representerer en slik økt oppmerksomhet at utdannings spørsmål i større grad kommer på institusjonenes agenda.
- Generelt ser man at diskusjoner og grad av refleksjon øker ved institusjonene i etterkant

- En utilsiktet effekt av evalueringene (men også av andre endringsprosesser i akademia) er at graden av det man kan kalle "byråkratisering" og sentralisering øker. Byråkratiseringsfenomenet er ofte knyttet til behovet for å etablere egne kvalitetssystemer på institusjonene, og de rutiner som oppstår som en konsekvens av disse. Sentraliseringen fremkommer ofte som en effekt av det kontroll- og styringsbehov som institusjonens ledelse (fordi de sitter med ansvaret) har for å følge opp prosesser som kan være viktige for institusjonens omdømme og evne til å produsere resultater
- Evalueringene bidrar til økt grad av "gjennomsiktighet" – det etableres ofte nye informasjonskanaler, databaser og et forbedret statistikkgrunnlag for å øke institusjonenes evne til å "svare" på de spørsmål evalueringer frembringer
- Ingen studier viser en sammenheng mellom nasjonale evalueringer og studentenes læringsutbytte

Sammenligner man de nevnte effekter med de danske funn, finner man altså store likhetstrekk i forhold til oppfølging av anbefalinger, selvevalueringssprosessen, når det gjelder økt grad av diskusjon, og kanskje også når det gjelder "byråkratisering". Ikke minst kan klager over at evalueringene tar mye tid fortolkes som et uttrykk for at den administrative belastningen øker som en følge av evalueringssprossene. Konklusjonen er dermed at de danske funn er ganske så typiske for denne formen for utdanningsevalueringer, og at de effekter man har funnet i Danmark er slike man kan forvente også i et internasjonalt perspektiv.

7.3 Effektevalueringer – andre mulige perspektiv

Så langt har kun det tradisjonelle rasjonelt/instrumentelle synet på effektevalueringer vært lagt til grunn. Når evalueringer selv skal utsettes for en vurdering, kan imidlertid også andre perspektiver anlegges – perspektiver som i større grad utfordrer våre forestillinger om hva evalueringer er godt for og hvilken funksjon de fyller. Under skal noen slike perspektiver presenteres.

Et politisk perspektiv

Siden nasjonale evalueringer er iverksatt for bl a å gi myndighetene styringsinformasjon, og ut fra et kontrolløyemed, er det imidlertid mulig å hevde at effektene av en evaluering kanskje heller burde koples "tilbake" til dette utgangspunktet. I stedet for å spørre om evalueringene har bidratt til endringer ved utdanningsinstitusjonene, burde man heller spørre om i hvilken grad evalueringene har hatt effekter på det politiske nivå. Bruker politikerne kunnskapen fra evalueringene? Er man på politisk hold fornøyd med hvordan evalueringene fungerer som styringsredskaper?

Et funn som er typisk for nasjonale evalueringer er jo ofte at de i liten grad "brukes" av de myndigheter som iverksetter dem (se for eksempel Sandberg et al 2002). Dermed er det ikke sagt at evalueringene ikke kan ha effekter også i dette perspektivet. Politikken er, som så mange andre felt, selv utsatt for økende grad av "kontroll", og en "god" effekt i et slikt perspektiv ville f eks være at man fra politiske hold kan innkassere honnør og positiv feedback fra ulike aktører på evalueringsvirksomheten mer generelt (det at man forsøker å "måle" kvalitet, kan, sett i et politisk perspektiv, være en indikasjon på at man forsøker å "gjøre noe" med kvaliteten). I Danmark er det f eks mulig å påvise at dette er synspunkter som de politiske myndighetene vektla når Danmarks evalueringsinstitut ble opprettet i 1998/99 (UFK 1998).

I dette perspektivet er effektvariabelen dermed knyttet til i hvilken grad evalueringene bidrar til å støtte opp under de politiske myndighetene styringsideologi, og hvordan evalueringene gir gjeldende politikk på utdanningsfeltet legitimitet.

Et markedsperspektiv

Et alternativt perspektiv på evalueringenes effekter er imidlertid å se på evalueringene som en form for "forbrukerinformasjon" – der jo formålet til syvende og sist skal være å gi studentene så gode læringsbetingelser som mulig, å gi foreldrene informasjon om på hvilket lærested deres barn bør ta sin utdanning, eller å informere potensielle arbeidsgivere om hvilke kandidater man bør ansette. Effektene bør i et slikt perspektiv heller måles i forhold til det "utdanningsmarkedet" som eksisterer. Som nevnt tidligere, er det imidlertid vanskelig å finne studier som viser at

nasjonale evalueringer har en direkte betydning for studentenes læringsutbytte (Stensaker 2003). På samme måte er det også vanskelig å finne studier som viser at evalueringer (og spesielt rangeringer av utdanningsinstitusjoner) har stor betydning for studentenes valg av lærested. Sett i lys av den økende bruken av "markedsmetaforen" i utdanningssektoren, er det imidlertid sannsynlig at dette perspektivet vil få økende betydning i årene som kommer.

I dette perspektivet vil effektvariabelen i større grad være knyttet opp til begrepet relevans, og hvordan evalueringene bidrar til å styrke utdanningenes relevans for de mange "brukerne/konsumentene" av denne sektoren. I de effektstudier som er foretatt i Danmark er dette perspektivet i liten grad ivarettatt, selv om evalueringsdesignet i Danmark i høy grad har integrert en slik tenkning i form av de brukerundersøkelser som jevnlig utføres.

Et postmoderne perspektiv

Det er også mulig å anlegge et ironisk – vi kan her kalle det postmoderne – perspektiv på hvordan effektene av evalueringens virksomhet i Danmark kan vurderes. Tar man eksempelvis utgangspunkt i nyere (nyinstitusjonalistisk) organisasjonstenkning er den viktigste effekten av evalueringene ikke at studentene, politikerne eller institusjonene er fornøyd med evalueringene, men at EVA oppfattes som en viktig institusjon av andre aktører på utdanningsfeltet, noe som kan sikre EVAs overlevelse på lang sikt.

I tiden da Evalueringssenteret ble etablert i første halvdel på 1990-tallet, og måtte overbevise aktørene i sektoren om berettigelsen av sin eksistens, var denne tankegangen – knyttet til egen betydning og overlevelse – forholdsvis tydelig. I den selvevalueringssrapport som ble utformet i 1998 ble det ikke minst understreket hvor viktig det var at evalueringene framsto som "troverdige" (Evalueringssenteret 1998: 25), en indikator på at centeret på den tiden tydelig skjønnte hvor avhengig man var av at evalueringens design ble oppfattet som seriøst og uangripelig. At EVAs i sine metoder trekker veksler på en rekke ulike datakilder er ikke nødvendigvis bare et uttrykk for et ønske om å lage best mulige evalueringer, men kan også fortolkes som et behov for å profilere seg selv der man blir en institusjon som det danske utdanningssystem ikke kan klare seg foruten.

Viktige effekter i et slikt perspektiv vil være knyttet til andres oppfattelser av EVAs betydning for å sikre og utvikle kvalitet i høyere utdanning i Danmark. For å oppnå slike effekter skal man ikke undervurdere behovet for å utarbeide "tykke" evalueringssrapporter, etablere detaljerte og systematiske rutiner for hvordan en evaluering skal gjennomføres, samt passe på at ingen aktører blir "glemt" i evalueringprosessen. Selv om EVA nå er et permanent organ, vil man før eller senere bli konfrontert med spørsmål knyttet til "cost-benefit" siden av det å bedrive evalueringer – altså om kostnadene ved evaluering eventuelt overstiger gevinstene. Perspektivet kan nok være ironisk, men kan raskt bli aktuelt i fremtiden.

Hva er nytten av de ulike perspektivene?

Hensikten med å trekke opp noen alternative perspektiver på hva evalueringer er "godt" for, og identifisere hvordan effekter endres ettersom man kople evalueringens formål til ulike interesser, er først og fremst å vise at man bør forlate de simplistiske og enkle mål-middel tankegangene som ofte omgir evalueringer og studier av effektene av disse, og i større grad bruke effektstudier til mer fritt å analysere den større konteksten som evalueringer inngår i. Som den danske evalueringssforsker Dahler-Larsen (2000:167) så treffende har påpekt er evalueringer med på å "konstituere virkelighet" – og der effektstudier av de samme evalueringer ofte har den samme virkning.

Samtidig kan det argumenteres med at det er gode grunner for å utfordre en slik "konstituert virkelighet". Skal man i tiden som kommer igjen studere effektene av ulike former for evalueringer, kan bruken av flere perspektiver øke nytten av slike studier:

- Man kan utvikle større grad av diskusjon og refleksjon omkring evalueringene og deres formål. Utdanningsinstitusjonene har tydeligvis selv opplevd større grad av diskusjoner og refleksjon omkring sin virksomhet i etterkant av evalueringene, noe som igjen har bidratt til å få i gang nye endringsprosesser. Kanskje tiden er inne til å stimulere til større grad av

diskusjon og refleksjon også rundt selve evalueringsprosessene? Evalueringer kan sees på som en form for systematisk dialog mellom samfunn og utdanningssektoren som kanskje i ytterligere grad kan åpnes som kunnskapspolitisk arena. En effekt kan bli større grad av deltakelse og involvering i disse prosessene fra ulike aktører

- Man kan i større grad bidra til å (videre-)utvikle EVA som "lærende organisasjon" – der enda større grad av motivasjon, utviklingsorientering og refleksiv praksis hos medarbeiderne kan bli et mulig resultat. Som det ble antydnet av Askling et al (1998) i en tidligere vurdering av EVA, har ikke utfordringen til organisasjonen tradisjonelt vært knyttet til de "driftstekniske" kompetanser, men til behovet for et bredere kompetansepåfyll enn det man ofte får tid til i en hektisk hverdag. Siden oppfølging per definisjon ikke er EVAs oppgave, men der dette ansvaret likevel påhviler EVA indirekte (siden utvikling er en del av formålet med evalueringene) – er en mulighet å bruke effektstudier til å bistå institusjonene i deres oppfølgingsarbeid (hvilke betingelser er det som fremmer/hemmer oppfølging av evalueringer?)
- Man kan også trekke fordeler av å anlegge ulike perspektiver hvis man har ambisjoner om å ligge i forkant av samfunnsutviklingen og videreutvikle evalueringer som styringsredskap mer generelt. Ikke minst er det sannsynlig at kravene om innsyn, åpenhet, legitimitet og "markedsorientering" bare vil øke i styrke i årene som kommer, og at disse kravene også vil påvirke hva som regnes som "gode" evalueringer. Hvis ikke evalueringene endres i takt med samfunnets verdissyn vil de raskt kunne bli utdaterte som styringsprosesser. Det er mulig å hevde at enkelte styringsteknikker nettopp er blitt "avlegs" fordi de har kjennetegn som samfunnet ikke lenger betrakter som relevante (se f eks Stensaker 1998).

7.4 Avslutning

Som Askling et al (1998) tidligere har påpekt befinner EVA som organisasjon seg mellom fag og politikk – der interessenter fra begge verdener gjør sine krav gjeldende overfor den virksomhet som EVA bedriver. Utfordringen for EVA – både før, nå og i tiden som kommer – er å identifisere og utvikle sin virksomhet på måter som begge verdener er fornøyd med. Dette tilsier at man ikke kun må passe på at selve evalueringens virksomhet drives "balansert" – men også at effektene av evalueringene ivaretar den samme balansen.

7.5 Referanser

Askling, B., Nordskov Nielsen, L., & Stensaker, B. (1998) *Mellom fag og politikk. En granskning av Evalueringscenteret og det danske evalueringssystemet for høyere utdanning*. Undervisningsministeriet, København.

Dahler-Larsen, P. (2000) *Den rituelle refleksjon – om evaluering i organisationer*. Odense Universitetsforlag, Odense.

Evalueringscenteret (1998) *Selvevalueringssrapport*. København.

Jeliazkova, M. & Westerheijden, D.F. (2001) *A next generation of quality assurance models. On phases, levels and circles in policy development*. Paper presented at the CHER-conference in Dijon, 2-4 September.

Massy, W.F. (1999) *Energizing Quality Work: Higher Education Quality Evaluation in Sweden and Denmark*. National Center for postsecondary Improvement, Stanford University, Stanford.

PLS-Consult (1998) *Undersøkelse af effekterne af uddannelsesevalueringer*. København.

Sandberg, N., Stensaker, B. & Aamodt, P.O. (2002) Evaluation in policy implementation: an insider report. *Public Sector Management*, 15(1), pp. 44-54.

Stensaker, B. (1998) Culture and fashion in reform implementation: perceptions and adaptations of management reforms in higher education. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 20(2), pp. 129-138.

Stensaker, B. (2003) Trance, transparency and transformation: the impact of external quality monitoring on higher education. *Quality in Higher Education*, 9(2), pp. 151-159.

UFK (1998) *Kvalitet og ansvar. Fremtidens kvalitetsoppgaver indenfor de videregående uddannelser*. Undervisningsministeriet, København.

Svarprocenter i spørgeskemaundersøgelsen

Nedenstående tabeller viser oversigt over svarprocenterne i spørgeskemaundersøgelsen – samlet og for de enkelte respondentgrupper. Da det i løbet af tns-gallups dataindsamling blev klart at institutlederne typisk ikke var velegnede som respondenter, men at spørgeskemaerne i stedet burde stiles til studielederne på overbygningen, er der her vist to tabeller, en med og en uden de to grupper.

Tabel 1

Deltagergruppen med institutledere og studieledere på overbygningen, pct. og antal

	Deltog		Deltog ikke		Alle	
	<i>Pct.</i>	<i>Antal</i>	<i>Pct.</i>	<i>Antal</i>	<i>Pct.</i>	<i>Antal</i>
Hum-bas på RUC	18 %	2	82 %	9	100 %	11
Sam-bas på RUC	33 %	5	67 %	10	100 %	15
Nat-bas på RUC	33 %	3	67 %	6	100 %	9
Tværgående RUC	100 %	4	0 %	0	100 %	4
<i>Alle RUC</i>	<i>40 %</i>	<i>17</i>	<i>60 %</i>	<i>25</i>	<i>100 %</i>	<i>42</i>
Sam-basis på AAU	32 %	8	68 %	17	100 %	25
Tek-nat på AAU	40 %	8	60 %	12	100 %	20
Tværgående AAU	100 %	2	0 %	0	100 %	2
<i>Alle AAU</i>	<i>38 %</i>	<i>18</i>	<i>62 %</i>	<i>29</i>	<i>100 %</i>	<i>47</i>
Hhx	75 %	3	25 %	1	100 %	4
Htx	50 %	3	50 %	3	100 %	6
<i>Hhx + Htx</i>	<i>60 %</i>	<i>6</i>	<i>40 %</i>	<i>4</i>	<i>100 %</i>	<i>10</i>
<i>Historie i gymnasiet</i>	<i>71 %</i>	<i>20</i>	<i>29 %</i>	<i>8</i>	<i>100 %</i>	<i>28</i>
<i>Fysik i gymnasiet</i>	<i>72 %</i>	<i>21</i>	<i>28 %</i>	<i>8</i>	<i>100 %</i>	<i>29</i>
Hovedtotal	53 %	82	47 %	74	100 %	156

Tabel 2
Respondentgruppen uden institut og studieledere på overbygningen, pct. og antal

	Deltog		Deltog ikke		Alle	
	<i>Pct.</i>	<i>Antal</i>	<i>Pct.</i>	<i>Antal</i>	<i>Pct.</i>	<i>Antal</i>
Hum-bas på RUC	100 %	1	0 %	0	100 %	1
Sam-bas på RUC	100 %	1	0 %	0	100 %	1
Nat-bas på RUC	100 %	1	0 %	0	100 %	1
Tværgående RUC (rektor mv.)	100 %	4	0 %	0	100 %	4
<i>Alle RUC</i>	<i>100 %</i>	<i>7</i>	<i>0 %</i>	<i>0</i>	<i>100 %</i>	<i>7</i>
Sam-basis på AAU	67 %	2	33 %	1	100 %	3
Tek-nat på AAU	100 %	2	0 %	0	100 %	2
Tværgående AAU	100 %	2	0 %	0	100 %	2
<i>Alle AAU</i>	<i>86 %</i>	<i>6</i>	<i>14 %</i>	<i>1</i>	<i>100 %</i>	<i>7</i>
Hhx	75 %	3	25 %	1	100 %	4
Htx	50 %	3	50 %	3	100 %	6
<i>Hhx + Htx</i>	<i>60 %</i>	<i>6</i>	<i>40 %</i>	<i>4</i>	<i>100 %</i>	<i>10</i>
<i>Historie i gymnasiet</i>	<i>71 %</i>	<i>20</i>	<i>29 %</i>	<i>8</i>	<i>100 %</i>	<i>28</i>
<i>Fysik i gymnasiet</i>	<i>72 %</i>	<i>21</i>	<i>28 %</i>	<i>8</i>	<i>100 %</i>	<i>29</i>
Hovedtotal	74 %	61	26 %	21	100 %	61

Appendiks B

Akkumulering af spørgeskemabesvarelser

Tns-gallup har i sin analyse valgt at akkumulere respondenternes besvarelser af spørgsmålene rettet til hver enkel anbefaling i spørgeskemaet for at få et overskueligt billede af besvarelserne. Tns-gallup har udarbejdet et optællingskoncept der kort fortalt "lægger svarerne på de enkelte konkrete anbefalinger sammen" inden for hver type (hvh. A, B og C). Øvelsen er teknisk set noget kompliceret da det bl.a. kræver, at alle ni datasæt (jf. at der er ni sæt konkrete anbefalinger) transponeres og bearbejdes i betydeligt omfang.

Den indholdsmæssige del af øvelsen kan illustreres med nedenstående tabeller:

Svarkode	Spørgsmål om specifik anbefaling (tre typer – A, B og C – pr. anbefaling)					
Respondent	X1A	X1B	X1C	X2A	X2B	X2C
1	1	2	5	3	2	5
2	2	1	5	4	1	5
3	1	4	2	2	2	2
Svarliste: 1=I høj grad; 2=I nogen grad; 3=I ringe grad; 4=Slet ikke; 5=Ved ikke; 6=I gang inden rapporten; 7=Ubesvaret						
Antal svar	TYPE					
Svarliste	A	B	C	Samlet		
1. I høj grad	2 (1+1)	2	-	4		
2. I nogen grad	2	3 (1+1+1)	2	7		
3. I ringe grad	1	-	-	1		
4. Slet ikke	1	1	-	2		
5. Ved ikke	-	-	4	4		
6. I gang inden rapporten	-	-	-	-		
7. Ubesvaret	-	-	-	-		